Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гаранг

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 ИЮЛЬ 13
Зүүнай дунда (морин) нарын 24
ВТОРНИК
Гарагай 3
№ 129 (18743)
газетын сэн: захиалгаа — 50 мүн., Халсаатэ сэн

Редакторай булан

ИИМЭ БАЙДАЛТАЙ ЗБСЭЖЭ БОЛОХО ЮМ ААЛ?

Общество доторхи байдалай амгалан ханбан, тогтуурилай нэгэн байхада хёмдоон, зүришэлдөөнүүдэй үгыдэ, экономическа байдалай эрхимдэ хүнэй оюун ухаан бодолой баялигуудта хабаатай бүлүүмэн баһал онсо анхарал доро байна, хүргэлтэнь эршэтэй, бүтээсэтэй шэнжэлгээрээ илгардаг. Тиимэһээ мүнөө үе олондо мэдээсэлнүүдые тараадаг протсэлнүүдтэ, илангаяа ном хэблэл дургаха хэрэгтэ тогтоһон байдалай тон ашуу байнан тухайнь хэлэхэдэ, зон балай сахагүй ёнотой.

Ном гаргаха хэрэгтэ тогтоһон байдал ёсхай дурдаха болоо һаа, нэгэдхэсэр, 1992 ондо гаргагдаһан номуудай тоо өмнө үеөрбэ (1991 ондо 7 мянга гаран, 1992 ондо 5 мянган гаран), хэблэгдэһэн номуудай шанар эрид унаба, эрдэмэй, техническэ литература, медицинын, хүнбо ажахын, гуманитарна эрдэмэй асуулгуудаар, искусствоар номууд айдаһа эрдэмэ түргэнөөр үсөөрбэ, номуудай тоо эрид хоробо.

Гаргагдаһан литературын ехэнхи хуби нь 91,5 процентнь хари хэлэнүүдһээ гаргагдаһан номууд үсөөн боложол, 8,5 гэд бодоходо, зоосоо айхабтар аяга болоно.

Россин Президент Б. Н. Ельцинэй ноолдо мэдээсэлнүүдые тараадаг хэрэгсэлнүүдые, ном хэблэлгэ хамгаалха тушай Зарлиг баталан гаргаашье һаань, түрэмнээнь балай ехэ юумэ гаранагүй. Юуб гэхэдэ, нюдэ бүрлүүлхын түлөө абтаха ха. Тэрэнние хүсэндэнь оруулха талаар бодото нэгэшье хэмжээн оройдоо абтаагүй байна ха юм.

Тэрэл зуурта Казахстанай, Молдовын президентүүд Н. Назарбаевай, М. Снегурэй Зарлигуудые жэшээ болгон дурдамаар. Эдэ зарлигууд дүүрэн хүсэн зоогоо хэрэглэгдэжэ, аша үрэеэ үгэжэ чадаа гэд тэмдэглэхэ шухала. Юуб гэхэдэ, эдэ зарлигуудта түшэг болгон, тус республикануудай правительствануудай тон тодорхой, бүтээмжэтэй тогтоолнуудые баталагдан абтажа, энэ хэрэгтэ хабаатай министерствэнүүд, албан зургаанууд, эмхинүүд булта эдэбхи эршэехэ тэйгээр элсүүлэгдэнэ, мүнгөөр, эрхим шанартай саарһа гуурһаар, бусад хэрэгтэй эдэ хэрэгсэлнүүдээр, материальна нөөсэнүүдээр хангагдана.

Жишээлхэдэ, Молдовын президент Мирча Снегурэй Зарлиг соо нимэ тон тодорхой хэмжээнүүд хараалагдана: ном худалдалгаһаа абтаһан олзоһоо налог татабари 16 процент, худалдаа наймааной талмайн дүрбэлжэн метр бүхэнние зэлжэ байһанай түлөө түлбэрин 50 түхэриг гэзд тогтоохо, учебнигүүдые гарахадань хэрэглэхэ зорилгоор квартал бүхэндэ 50 процент хэмжээнэй урьһаламжа үгэхэ гэзд Зарлиг соо хэлэгдэнэ. Ондоо оронуудые абаад харахада, номой нэмэри сэнйээ абтадаг налог татабари нимэ байна: Бельги—6, Дани—25, Франци—5,5, Германи—7, Греци—4, Италиа—4, Люксембург—3, Нидерланда—6, Португали—5, Испаниа—6 процент болоно. Харин Ирланди болон Великобританиада нимэ налог оройдоо татагдадаггүй байна ха юм.

Иигэд харахада, манай орон соо энэ талаар тогтоһон байдал хадаа юрэнхыдоо уналгын улам гүнзэгырһэнэй, экономическа байдалай ехэзэр муудаһанай, оюун ухаан бодолой баллигуудай эдэ бүгэдын шалтагаануудһаа уламжалан, хэчүү тэшээ хаягдажа байһанай бодото гэршэ болоно гэшэ.

Хэблэлээ Росси соо бүхыдоо гаргагдаһан номуудай тоо абаад харахада, энэ тон тодоор харагдана. Юундэ? Юуб гэхэдэ, 1985 ондо эгэл олон — 51,094 ном гаргагдаһан байгаа һаа, 1980 онһоо хойшо абахада, 1992 ондо 28.716 ном болотороо хороод байна. Хэнэгыньшье баһал горитойгоор унаа юм аабза.

Нихэдээ гансал тоолохо талыень хараадаа абаба гэшэбди. Саашань шанарайнь тала тухай һайнаар бодоод үзэл даа. Гэбэшье түрүүн баһа нэгэ тоо. Юуб гэхэдэ, тоо үсөөрбэшье, шанарайнгаа талаар һайжарха гэжэ байдаг бшуу. Онсолходо, 1940 ондо 32.545 ном гаргагдаа. Харин 1992 ондо 28.716 гаргагдаа гэзд дээрэ дурдаа һэмди.

Саашань, 1940 ондо политическэ, социально-экономическа шэглэлээр 6151 ном гаргагдаһан һаа, 1992 ондо 4733 ном барлагдаа. Ондоо шэглэлнүүдые абаад харахада, техникын талаар 1940 ондо 8872, 1992 ондо 7239, хүдөө ажахыгаар 1940 ондо 2869, 1992 ондо 1408, медицинын талаар 1940 ондо 1562, 1992 ондо 1172, литература, искусство болон искусство шэнжэлэлгээр 1940 ондо 1102, 1992 ондо 494 ном гаргагдаһан байха юм.

Эндэ манай һанаае онсо зобоомоор зүйлнүүд бин гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Юуб гэхэдэ, эрдэмэй-үргэн ниитын литератураар 1991 ондо 5131, 1992 ондо 4209, һуралсалай-методическа хэрэгсэлнүүдэй, һуралсалай программануудай талаар 1991 ондо 1062, 1992 ондо 888 ном гаргагдаа бшуу. Иимэ номуудай хэр шухала байһаннинь хэндэшье мэдээжэ ааб даа.

Ерээдүйнгөө залуу үетэнние һургаха, хүмүүжүүлхэдэ хэрэгтэй номуудые жэл ерэхэ бүрн үсөөнөөр гаргаха болоо һаа, горитой хохндолдо орохо байһамнай эли гэжэ һанагдана. Тиимэһээ энээн тухай наринаар бодожо үзэхөөр. Илангаяа һаял хада дүүрэн эрхэсэ оложо эхилһэн, һургуулинуудта, һуралсалай бусад эмхи зургаануудта заагдажа захалһан буряад хэлэ үзэлгэдэ хабаатай номуудые гаргаха, шанарыень улам һайжаруулха, хэнэгыень бултанда хүртэхөөр болгоо гэшэ тон шухала гэжэ һанахаар байна. Энэ талаар бодото байдалай удаанаар һайн тэшээ хубилжа байһаннинь бултанай һанаае зобооно ха юм.

Үшөө нэгэ һонин баримта. Росси соо ажаһуудаг арадуудай хэлэнүүд дээрэ хэр олон ном гаргагданаб гэзд абаад харахада, бидэнэр баһал голхорхо байнабди. 1992 ондо бүхы дээрээ нимэ 27.693 ном гаргадаа. Онсолходо, адыгей хэлэн дээрэ 28, болгараар 28, башкираар 111, кабардиин хэлэн дээрэ 36, хальмагаар 18, мари хэлэн дээрэ 49, мордвагаар 13, осетин хэлэн дээрэ 31, татааараар 124, тува хэлэн дээрэ 33, удмурт хэлэн дээрэ 35, хакасяар 24, чуваш хэлэн дээрэ 56, яхадаар 63 номуудай гаргагдаад байхадань, буряадаар 9 лэ ном барлагдаа гэхэдээ, һанаа амарханаар һуухаар аалди? Оройдоол 141 мянган хэһэн ном гаргагдаһан болоно. Харин һаял хада, 2—3 жэлэй саана элдэб шэглэлнүүдээр 120—120 гаран ном гаргагдажа, хэнэгынь хэдэн миллион боложо байдаг бэлэй.

Илангаяа голхормоор юумэн гэхэдэ, буряад хэлэн дээрэ гараһан номууд гансал туһалагшадай, тэдхэгшэдэй (спонсорнуудай) туһаламжаар гаргагдаа болоод, одоол элдэб аргаар тараагданал даа. Зарим авторнууд өөһэдөөшье энээн тухай бодохо баатай болоно.

Улам саашань хараад үзэхэдэ, ямар авторнуудай номууд эгээл үсөөнөөр гаргагдана гэзэшэб? Али олоор гаргагдана гү? Жишээлхэдэ, Россин литературын классууд соо̀ноо абаад харахада, А. Блок 1989 ондо нэгэ дахин хэблэгдэһэн һаа, 1992 ондо нимэ «хайрада» хүртөөгүй. Инмэл хуби заяан М. Горькидо (1989 ондо 18 дахин), В. Маяковскидо (1989 ондо 7 дахин), А. Островскидо (1989 ондо 2 дахин), К. Паустовскидо (1989 ондо 9 дахин) тудаһан байха юм.

М. Горькиин, В. Маяковскиин багаар хэблэгдэгэр болоһоннинь ойлгохоор хаш. Зүгөөр элитэ драматург А. Островскиин суута А. Чеховэй юундэ гэнтэ ном хэблэгшэдэй дура гутааһаниннь ойлгохоор бэшэ байха юм. Одоо жэгтэй саг ерээ.

Харин гүрэнүүдэй уран зохёолнууд тухай хэлэхэ болоо һаа, Г Ибсен, ороддоо хэблэгдэсэгүй. Ф. Стендаль 2, У. Фолкнер 1, Э. Хэмингуэй 1 дахин уншагшадта дурадхагдаа. Зүгөөр эндэ һонин юумэн тодорно. Гадаадын авторнууд классигуудтамнай орходоо дээрэ байдалтай юм байна.

Ном хэблэлгэ тухай хараад үзэхэдэ, нимэрхүү байдал тогтоод байна. Нимэ байдалһаа гараха арга бии гү? Манай һанахада, гүрэн түрын бодото хэрэгсэлнүүд дээрээ туһалаагүй һаань, гарахань хүндэл хаш... Теэд анхарал хандуулахагүй ха гү гэжэ найдаад байхаһаа ондоо юуншье үгы хаш даа...

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй Тогтоол

ГҮРЭНЭЙ ОРГАНУУДАЙ, ПРЕДПРИЯТИНУУД, ЭМХИ ЗУРГААНУУД БОЛОН БУСАД ЭМХИНҮҮДЭЙ АЖАЛ ЯБУУЛГАДА — ПОЛИТИЧЕСКЭ ПАРТИНУУДАЙ ХАМААРАЛСАЛГЫЕ БОЛЮУЛХА ТАЛААР НЭМЭЛТЭ ХЭМЖЭЭНҮҮД ТУХАЙ.

«Гүрэнэй органуудай, предприятинууд, эмхи зургаанууд болон бусад эмхинүүдэй ажал ябуулгада политическэ партинуудай хамааралсалгые болюулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Россин Федерациин Президентын Зарлигые бэелүүлэн, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет **нигэжэ тогтообо:**

1. Эхин организацинууд территориальна ёһо гуримаар эмхидхэгдэжэ, гүрэнэй байгууламжые һэлгэхэ гэжэ эрмэлзэлдэгүй байбал, мүн Конституциннуудай, Россин Федерациин, Буряад Республикын хуулинуудай әрилтэнүүдые сахидаг байбал, политическэ партинууд болон олониитын эмхинүүдые 1992 оной ноябриин 30-да Россин Федерациин Конституционно сүүдэй тогтоолой гурбадахи бүлэгэй 1-дэхи пунктын хоёрдохи хубинн дүримүүдтэ үндэһэлэн, бүридхэлдэ абахадаа, үндэһэн хүтэлбэри болгохыень Буряад Республикын Юстицын министерствэдэ дурадхаха.

2. КПСС-эй болон РСФСР-эй Коммунис партинн зөөрние хэрэглэхэ туһай абаһан шиидхэбринүүдээ арад зондо мэдээсэхэ хэрэгые хангахыень районууд болон городуудай захиргааануудай гулваанарта дурадхаха.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. АГАЛОВ.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй Хэрэгүүдые эрхилэгшэ В. ПОТЕХИН.

ЭРДЭНИ ОЛГОДОГ ЭРХИМ БАГША

Түбэдэй XIV Далай ламын шажанай түлөөлэгшэ, үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй лама

1993 оной апрель соо Түбэдэй Гэгээн түрэлтэ XIV Далай лама Россида шажанай талаар өөрычгөө түлөөлэгшөөр Үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй гэгшые томилбо.

Джампа Тинлэй 1962 ондо Урда Энэдхэгтэ, Түбэдһөө тэрьедэн гарагшадай бүлэ соо түрөө юм. Билакуппе гэһэн газарта һургуули дүүргээд, Варанаси хотын (Сарнатх штат) Түбэдэй дээдэ курсануудай Түб институдта орожо, 7 жэл соо һураа. Институдта буддын философиин Мадхьямика, Абхисамаяланкара. Праманавартика, Абхидхарма, Парамитаяна гэхэ мэтэ шэглэл бүлэгүүдые шудалба. Гадна политологи, мүнөө үеын түүхэ, англи хэлэ үзэһэн байна

1985 ондо һуралсалаа түгэсхөөд, Шэнэ Зеландиин Окленд хотодо Джоже-Чанг гэһэн институт — Махаяныи уламжалалта ёһо гурим сахиха талаар уласхоорондын жасын түбтэ түбэд хэлэ зааха багшаар, оршуулагшаар эльгээгдээ һэн. Тэрэнэй гол багша бологшо геше (гэбшэ) Нгаван Даргье (Агваан Даржаа) гэгшэһээ ламын түрүүшын сахил абаһан байна. Энэл багшаһаа жүдэй (тарниин) лүндэ хүртөө һэн. 1987 ондо Энэдхэгтэ Гэгээн түрэлтэ Далай ламаһаа ламын гүйсэд санваартта хүртэбэ. 1985—1990 онуудта Шэнэ Зеландида геше Сангпо, Кенсур римбүүшэ гэһэн ламанарай дэргэдэ оршуулагшаар хүдэлөө. 1990 ондо Энэдхэгтээ бусаба. Далай ламатай уулзажа, даяан бисалгал хэхэ зүбшөөл абаһан байна. Гурбан жэл соо Джампа Тинлэй лама хадада бүтээлдэ һуугаад, судар номой ба тарниин талаар Гэгээн түрэлтэ Далай ламын зүбшөөл заабари баримталан мүн Панор римбүүшын хүтэлбэри доро даяан бисалгал эршэтэйгээр хэбэ. 1994 ондо Джампа Тинлэй лама Сэра-мэй хиидэй дэргэдэ геше (буддын шажанай философиин профессор) гэһэн дамжаада хүртэхын түлөө шалгалта бариха.

Гэгээн түрэлтын шажанай түлөөлэгшэ Джампа Тинлэй Москвада байраар байгаад, Ном табихаяа, буддын шажантанда Номой талаар туһа хүргэхэеэ Россин болон Балтиин оронуудай буддын шажанда һүзэглэдэг нютагуудта ошожо байха Хожомоо Москвада Түбэдэй соёлой түб байгуулха гэжэ хараалагдана.

Майн 20-һоо 30 хүрэтэр Үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй хотын буддын шажанай эмхинүүдтэй танилсахаяа Санкт-Петербургда морилбо. Гунзэй-Чойнэй дасанда байхадаа, Үндэр түрэлтэ Тинлэй лама дасанай ламанар, хубарагуудта даяан бисалгал тушаа заабари үгэһэн, мүн буддын шажантанай бэеэ зүбөөр абаха, буддын шажанай даяан бисалгал хэшээхэ, бодхичитта (боди сэдьхэл) үйлэдэхэ тухай лекци олоной үмэнэ уншаһан байна. Гадна Үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй «Буддын шажанай байшан гэһэн һүзэгтэнэй бүлгэмдэ даяан бисалгал хэхэ онолой ба туршалга хэрэглэлэй талаар долоон үдэрэй курса үнгэргэбэ.

Июнийн 22-һоо июлийн 3 хүрэтэр Тинлэй лама буддын шажанай бүлгэмүүдэй уряалаар Тувын Республикада заларба. Тувада байхадаа, Үндэр түрэлтэ лама республикын Президент Оржагтай, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Бичилдейтэй бусад хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаба. Эдэ уулзалгануудай үедэ нютагта буддын шажанние һэргээхэ түсэбүүд, дасан бариха проектүүд (тэрэнэй һууринь табигданхай), мүн хара хүнүүдтэ буддын шажанда этигэл ябуулха арга олгодог Номой түбүүдые (Дхарма-центр) байгуулха түсэбүүд зүбшэн хэлсэгдээ.

Буддын шажанние сэбэр сэхэ түхэлөөрнь һэргээхэ, ёһотой лама, хубарагуудтай болохо ябадалда Үндэр түрэлтэ лама онсо анхарал хандуулаа: «Олон ламанар танда хэрэггүй. Үсөөн байбалнь дээрэ, тиихэдэ тэдэнэр үнэн ламанар байха — һамга абахагүй, архи уухагүй, тамхи татахагүй, сэбэр сэхэ зан абаритай байха ёһотой».

Тэрэшэлэн Тинлэй лама буддын шажанда этигэл ябуулха эхин ойлгосо олгохо талаар гүрбан үдэрэй семинар Кызылдэ үнгэргөө.

Б. ДОНДОКОВ.
Санкт-Петербургын дасанай түлөөлэгшэ, оршуулагша.

Июлийн 6-да Үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй Улаан-Удэдэ морилжо, удаадахи үдэрынь ЗММК-гай соёлой-спортын ордон соо нээгдэһэн дуган арамнайлгада хабаадаһан байна. Июлийн 8-да Далай ламын түлөөлэгшэ Асагадай дасанда хүрэһэн. Табхарай шажанай дээдэ һургуулида багшалхаар Далай ламын эльгээһэн табан түбэд ламанартай хамта хурал хураһан, һүзэгтэнэдэ хандажа, үгэ хэлэһэн байна. Дабаата һууринда, Энэдхэгэй Гомон дасанай хамба байһан Агваан-Нима ламахайн түрэһэн тоонтодо бодхоогдохо субаргын талмай дээрэ нютагай һүзэгтэнэй бүлгэмэй түрүүлэгшэ Б-Ц. Ч. Чимитов барилгын түсэб тухай хүндэтэ айлшанда хөөрэжэ үгөө. Энэл үдэрэй 5 сагта Үндэр түрэлтэ лама Новосибирскын университедэй Буряадай таһагай багшанартай уулзажа, асуудалнуудтаны харюусаа.

Далай ламын шажанай түлөөлэгшые Буряад Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В Потапов, Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов хүндэтэйгөөр хүлеэн абаба.

Июлийн 9-дэ Үндэр түрэлтэ лама Агын округ морилбо.

Байгша арбан хоногой эсэстэ Буряад орондо бусаһанай һүүлээр Джампа Тинлэй лама һүзэгтэнэй үмэнэ гурбан лекци уншаха хүсэлэнтэй.

ЗММК-гай ордон соо нээгдэһэн дуганай арамнайлгадаһанай һүүлээр Үндэр түрэлтэ Джампа Тинлэй ламатай уулзахадаа, манай газетэ буддын шажан тухай саг үргэлжэ бэшэжэ байдаг, «Буян» гэһэн тусхай хуудаһан барлагдадаг гэжэ дуулгаад:

— Газетын нюурһаа буддын шажан дэлгэрүүлхэ хүдэлмэри ябуулхадаа, ямар гол зорилго баримталха ёһотойб? — гэжэ асуубабди.

— Арад зоныие зүбөөр хүмүүжүүлхэ гол зорилго табиха ёһотойт. Олохон зон буддын шажанаар һонирходог болоноой. Тиимэһээ номой үндэһэн шухала һургаалнуудые тэдээндэ олгохо хэрэгтэй. Буддын шажанда үдэр бүриин зүбшэл һургаалнууд тон шухала байдаг. Элдэб эрхэ байдалда бэеэ, сэдьхэлээ яагаад зүбөөр абажа ябахаб гэхэшэлэн.

Тобшолон хэлэбэл, миил зүндөө бэшэ, харин урдаа тодорхой удха, зорилго табижаажаһууха шухала. Энээнһээ уламжалан, арад зон буддын шажанай гол удха харааа бодолые мэдэхэ ёһотой.

Далай ламын шажанай түлөөлэгшэ болоод байхадаа, бүхы буряад арадта халуун баяр хүргэжэ, һайн һайханние хүсэнэб.

— Ямар зорилготойгоор манай орондо ерээбта?

— Һүүлшын гурбан жэлдэ би хадада байгаад, даяанда һууһанби. Саашаашье һууха байгааб. Гэбэшье намайе Гэгээн түрэлтэ дуудаад, шажан ном һэргээхэ ябадалда туһа хүргэхэ тусхай зорилготойгоор Росси ошохо болобош гэжэ айладхаба. Би танай орондо 4 жэл соо байхаб. Эндэхи зондо туһатай байхын түлөө шалал зэргээрээ ороддохоб. Намайе бодомжотой сэсэнээр ашаглагты. Гүрэм уншалгын талаар мэргэжэлтэн бэшэб. Даяанша, философ болоноб. Элдэб һаад түбэгүүдые зайсуулжа, ухаагаа түгэлдэржүүлхэ, энээнэй ашаар хүн зондо али болохоор туһа хүргэхэ ябадал даяан, бисалгалай гол зорилго болоно. Энэ талаар танда туһа хүргэхэ аргатайб.

Һургаалнуудыемни ухаандаа тон анхаралтайгаар тогтоожо абахаяа ороддогты. Нэгэ хэнэг алта танда үгэбэ-ни, энэмнай миил шулуун ха юм. Харин миниий айлдаһан һургаал ёһотойл эрдэни болоно, сагай ошохо тудам үнгэ орохо жэшээтэй.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

АЛТАНАЙ-ҮБЭРТЭ ХҮҮЕЭТЭЙ

Сэлэнгын аймагай таряашанай ажахынуудай Кировэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй хонишод, малшад үбэлэй «ута нюргые» арай шамайхан дабаа гэхэдэ, алдуу болохогүй. Юуб гэхэдэ, үнгэргэшэ жэлэй зунай ехинэй хүйтэрэлгэнөө уламжалан, ургаса тулюур гаража, өөһэдынь хуряажа абаһан тэжээл үбэлэй тэн багаар дуураа һэн. Гол түлэб холоһоо асаруулагдаһан талха, үбһэ, һолоомоор үлэ залгуулжа малаа ногоон дээрэ гаргаа гэшэ.

Ушар тиимэһээ туйлагдаһан үрэ дүнгыншье баһал ээлтэй ааб даа. Шэнэ зуһаг хони түрүүлһэн Батамүнхэ Галсанович Чимитов 100 эхэ хониннһоо 83 хурьгадые түлжүүлжэ, шэнэ түлөө тобир тарганаар тушаагаа. Хурьгадайнь шэгнүүр дунда зэргээр 26 килограммда хүрөө.

Мүн Геннадий Тогочеевич Жигжитовтэнэй бүлэ 100 хонин бүриһөө 80-яад хурьгадые түлжүүлжэ амжанхай. Шэнэ ногооной шэмэ абажа, нилээд тобиржонхой, хониднь «үбэлэйнгөө нэхы дэгэл» доро амияа абажа ядан уухилалдана. Нооһониннь нилээд хөөрэнхэй. Үшөө багахан сагай үнгэрхэдэ, хониднь нооһоео гээжэ эхилхэнь ха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ Алтанай-Үбэртэхи хайшалалгын пунктын эзэтэй болоһые холоһоо хараад мэдэхээр. Фермые эрхилэгшэ Владимир Самбуевич Доржиев, тус пунктын слесарь-механик Геннадий Прокопьевич Брянский гэгшэдэй машинанууд газаагуурнь һарайлдана.

— 28 хайша бэлэн болонхой, шалгагданхай. Үглөө үглөөгүүр 35 хайша хүдэлжэ байха. Запас хэрэгсэлнүүдээр хэзээ хэзээнэйхинһээ гүйсэдөөр хангагданхайбди. Ушар тиимэһээ техникын талаһаа һаатал байхагүй,—гэжэ Геннадий Прокопьевич хайшалалгын эхилхын урда үдэр уулзахадамнай, хөөрөө һэн.

Энэ нүхэрнай хоердохи жэлээ нооһо хайшалалгын пунктын электро-хайшануудые «дард» гэмэ һайнаар бэлэдхэнэ, эбдэрбэлнь саг дары заһабарилаад үгэдэг. Урда тээнь олон жэлдэ авиационно заводто электро-механигаар хүдэлһэн дүй дүршэлынь эндэшье туһална гээ һаа, алдуу болохогүй.

— Харганаагайнгаа һургуулиин ахамад классай һурагшадые, гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые, үбгэд, хүгшэдые хэлэжэ, олоной хүсөөр үсөөхэн хоног соо хонидойнгоо хайшалалга дүүргэхэ һанаатайбди.—гэжэ отделение эрхилэгшэ Владимир Самбуевич Доржиев хэлээ һэн.

Даши Доржиевич Чойдоновой отара түрүүлэн хайшалуулжа эхилхэнэй. Сергей Александрович Банзаракцаев удаадахи эзлжээндэ хайшалуулхаа зэһэжэ, хонидоо ойро тойрон адуулна.

Алтанай-Үбэрэй нооһо хайшалалгын пунктда эртэ үглөөгүүрһээ үдэшын бүрүүл болотор хүүеэн хүнхиноөн таһархаяа болинхой.

Т. НИМБУЕВ.

ГАНСАТА ХОЁР КОМИТЕТ РУУ

Арадай депутадуудай Улаан-Удын городской Советэй түрүүлэгшэ В. И. Яковлев 41-дэхи Сосновоборско һунгуулиин округһоо Буряад Республикын арадай депутадаар һунгагдаһаниннь мэдээжэ. Республикын Верховно Совет тэрэнэй депутадай түлөөлэгнүүдые мэдэржэ, Гүрэнэй барилгын талаар комитедэй, тэрэшэлэн Хуули зохёолгын, гурим сахилгын ба алба хаагшадай хэрэгүүдэй талаар комитедэй гэшүүнээр нэгэн доро һунгаба.

Республикын Верховно Советэй хэблэлэй түб.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

БУУРАЛҺАА ХАРААЛ ДУУЛААД...

Июнийн 8-най үдэшын 6 саг багаар 14-дэхи автобус соо хотын 41-дэхи квартал хүрэһэн даннан ветеранда — буряад үбгэжөөлдэ хандаха һанаатайгаар энээхэн тэмдэглэл бэшэбэб. Автобусто һууһан сагаа хойшо («Саяан» гү, али республиканска больницын эргэлтэһоо ороо һэн) автобус соо хажууданьшье, холононшье байһан зоныи олдэблэжэ, аманда орижэ, бэлин шэбшэг табижа, зай заба̀ргүй зобоо-бэ.

Сагаан һаншагтай, дундуур зэргын бэетэй, гартаа тулгууртай, костюмайнгаа энгэртэ шагналнуудай

Хонин ажалнай хэр хүгжөөгдэнэб?

Анха түрүүн хүн түрэлтэнэй барижа, үсхэбэрилжэ эхилhэн амитадай нэгэн,— хонид болоно. Хэды мянган жэлэй саана хүнүүд хониной арһа хэдэржэ, удаань тэрээгээр дэгэл хубсаһа оёжо, хүйтэнhөө бэеэ халхалжа. мяха, hүөрнь эдеэ хоол хэжэ hураһан гэхэ.

Юрэдөөл, манай монгол, буряад угсаатанай хэтэ заанhаа хойшо үдхэжэ байhан табан хушуун малай нэгэн — хун сагаан хонин гүб даа.

Мүнөөшье Буряад ороноймнай үүдөө ажахын гол hалбари хонин ажал гэжэ тоологдоно. Энээн дээрэhээ республика соо хонидой үүлтэрые үндэhөөрнь hайн болгохо, үнэтэй сэнтэй мериное, нарин нооhо үгэдэг хонидые олошоруулха талаар ехэ хүдэлмэрнин хэгдэhэнhээ хойшо 20 жэлэй ой байгша оной июлинин тэн багаар тэмдэглэгдэбэ. Тэрээнтэй хамта эрдэм ухаанай-үйлэдбэринин удха шанартай конференци зарлагдаhан байна.

Тинимэhээ энэ үйлэ хэрэгые угтуулан, «Буряад үнэн» газетын хуудаhануудта хэдэн шухала матерналнууд толилогдоо.

Мүнөөдэрэй номерой тус хуудаhанда Зэдын аймагай хонишодой энэ жэлэй ажалай зарим тэды дүнгүүд тухай бэшэгдэнэ.

АЛДАР СОЛОЁО АЛДАХА ЁhОГҮЙ

ТАЛЫЕ ШЭМЭГЛЭДЭГ ХОНИН hҮРЭГ

Үрэжэлтэ баян, үргэн дэлгэр эндэхи нютагуудта хэр угhаа хойшо хонид олоор үсхэбэрилэгдэдэг байhан түүхэтэй. Олон арбаад жэлэй туршада Зэдын аймаг хонидойнгоо тоогоор республикын бусад аймагуудые холо ахижа ябана.

hүүлэй хэдэн жэлдэ хүдөө ажахын бүхы hалбариннуудай горитойхон доройтолгодо орожо, тэрэ тоодо хонидой нилээд үсөөлэгдэжэ байбашье hаань, республикын бүхы хонин hүрэгэй дүрбэнэй нэгэ хуби эндэ үсхэбэрилэгдэнэ бшуу. Мүнөө аймагай гансахан колхоз, совхозуудта 223 мянга гаран хонид харууhалагдана. Гадна хүн зоной хубинин болон фермерскэ ажахынуудта хонид hүүлэй үедэ эрид олошоруулагдаа.

Энээнтэй хамта эндэхи Борьёогой, «Октябрьский» совхозуудай, «Коммунизм» колхозой, мүн бусадшье ажахынуудай ажалша бэрхэ хонишод забайкалинин нарин нооhотой үүлтэрэй буряад түхэлэй хонидые бии болгохо, дэлгэрүүлхэ талаар ехэхэн хубита оруулалсаhан гээшэ. Эндэхи суута хонишод Г-С. Г. Цыремпилова, Г. Л. Рабдаев гэгшэд Социалис Ажалай Геройнуудай нэрэ зэргэдэ дэмы хүртөөгүй ха юм.

Эгээл энээн дээрэhээ Зэдын хонишодой ямараар хүдэлhэнhөө республикын хонин ажалай бүхы дүнгүүдтэ горитой нулөө үзүүлэгдэнэ бшуу. Тусхайлбал, байгша ондо республика соо бүхыдөө абтаhан 294.8 мянган хурьгадай 66 мянганиинь энэ аймагай ажахынуудта түлжүүлэгдэнэ.

Тиимэhээ эндэхи хүдөө ажахын управленинн ахамад зоотехник, мүн малай үүлтэр hайжаруулха талаар предприятие эрхилэгшэ А. Д. Дармаевтай хөөрэлдэхэдөө, хони үсхэбэрилгын байгша оной үнгэрhэн табан hарын дүнгүүдые ямар гэжэ тайлбарилхабта гэжэ асуубаб.

— Вирагүйшэг лэ гэхэhээ ондоо юу байхаб. Үнгэрhэн жэлэй энэ үеынхиhөө аяар 20 мянган хурьгад үсөөн абтаа. Нёдондо жэлэй табан hарын дүнгөөр аймаг соо зуун эхэ хонин бүриhөө 69 хурьгад абтаад байгаа hаа, энэ жэлдэ арай гэжэ 55 хурьган түлжүүлэгдэжэ байна Тиихэдэ үнгэрэгшэ жэлдэ энэ үедэ 100 гаран бригадада зуун эхэ бүриhөө зуунhаа дээшэ хурьгад абтаад байгаа hаа, мүнөө тэдэмнай арай-шамай 32-то хүрөө,— гэжэ Амур Дашиевич хэлэнэ.

— Энээнэй гол шалтагааниинь юун гээшэб? — гэжэ асуухада тэрэ нигэжэ нэмэнэ:

— Хүдөө ажахын, илангаяа адууhа малhаа абтадаг продуктнуудай үнэ сэнгэн ахир бага, хэгдэhэн гаргашые яашье харюулхаяа болёод байхада, олонхи колхоз, совхозуудта хонин ажал гарзатай болоо. Жэшээнь, хонишод бүхэли жэл соо хүйтэн, халууниие илгангүй хээрэ газаа ябажа хонидые адуулна, эдеэлүүлнэ. Теэл үнгэрhэн жэлдэ хониной нооhоной килограмм бүхэндэ гүрэнhөө оройдоол 300 гаран түхэриг түлэгдөө. Мүнөө сагта энэ мүнгөөр юу худалдажа абахабши. Иигэжэл хонин ажалнай багабагаар хойшоо түригдэжэ, хүндэнь бууражал байна ха юм.

Нүгөө талаараа hүүлэй жэлнүүдтэ эндэ хонин ажалда хүшэр хүндэ уларил — зуниинь гандуу, хуурай, үбэлынь хүйтэн, саһа ехэтэй байдал үсхёолдожо, энэ hалбарие бүришье ехэ бэрхэшээлдэ оруулаа гэжэ дээрэ хэлээшэдэнь нэмэхээр. Үнгэрhэн үбэлдөө «Коммунизм», «60 лет Октября», Цагаатайн колхозуудта, Боолонхой гэхэдэ алдуугүй. Үнгэрhэн намар Борьёогой совхоздо эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ асуудалаар семинар үнгэргэгдэhэн юм. Теэд тэрээндэ хабаадалсаhан Оёорой. Бооцын совхозууд эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри өөhэдтөө ёhоор эмхидхэжэ шадаагүй. Тиимэhээл Оёорой совхоз үнгэрэгшэ үбэлдөө үбhэ тэжээлээр элбэг байгаад, зуун эхэ хонин бүриhөө миил 61 хурьга түлжүүлээ. Нэгэшье хонишониинь зуутан боложо шадаагүй,— гэжэ нүхэр Дармаев хэлэнэ.

hАЙН ЖЭШЭЭГЭЙ БАЙН ГЭhЭЙ

Харин тиихэдэнь хони үсхэбэрилгын технологи, зоотехническэ заабари нарин аар сахижа, нэн түрүүгэй хонидой харууhа, тэжээлые зүбөөр эмхидхэжэ шадаhанай ашаар Борьёогой совхоз hүүлэй 5—6 жэлдэ алгадгүй зуун эхэ хонин бүриhөө 100-hаа дээшэ хурьга абажа томо болгоно. Алишье талаараа бэрхэтэй байhан үнгэрэгшэ үбэлжэлгын үедэ Борьёогой совхозойхид түл абалгаар баhал hайн үрэ дүн туйлаба. Байгша оной табан hарын дүнгөөр совхоздо бүхы 14.674 эхэ хонидойнь 13.771-ниинь түрөөд, бүхыдөө 14.674 хурьган абтаа (зуунhаа — 100). Эндэхи түрүү хонишон С. В. Базаровай бригадада зуун эхэ хонин бүриhөө 115 хурьган абтанхай, тобир hайнаар түлжүүлэгдэнэ. Тэрэшэлэн үнинэй хонишод В. Р. Гуржапов, В. К. Ергалов. Г. Д. Мункуев болон бусадай бригадануудта зуун эхэ хонин бүриhөө 105—107 хурьган абтаhан байна. Тус ажахын эхэ хонидые харууhалдаг 25 бригадын 21-ниинь зуутан болоо.

Иимэ үрэ дүнгэй гол нюуцын совхоздо, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ эблэлдэ хонидынь үбhэ ёhоор эдеэгүй шахуу гараа. Ороohо таряанай зүйлшье бага байгаа.

— Гэхэтэй хамта олохон ажахынууд илангаяа hүүлэй жэлнүүдтэ элдэб эсын шалтагаан урдаа баряад, эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэгые тоохоёо болижо байна гэжэ нёдондо аймагай хонишодой зүблөөн дээрэ хэлэгдээ hэн. Тэрэ алдуу дутагдалнуудhаа үшөөл зохихо тобшолол хэгдээгүй, тодорхой хэмжээн абтаагүй гэжэ энэ жэлэй дүнгүүд дахин гэршэлнэ бэшэ гү?

— Тэрэшье зүб. Мүнөө энэ талаар ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй, хонишодой урда шанга эрилтэ табиха, ажалыень хинан хараха хун үгы болоод байна.

Хурьгадhаань hалгаамсааraa эхэ хонидые hайн бэлшээридэ, зелёнко тариhан газарта адуулжа, 1—1,5 hара соо таргыень хүсөдэгбди. Бүхы хонишоднай искусственна үрэжүүлгэ ехэл нарин нягтаар хэдэг гээшэ. Отара бүхэндэ hайн хусануудые байлгаад, байра дээрэнь үрыень абажа, тэрэ дары эхэ хонидые үрэжүүлдэг. Энээнэй ашаар манайда эхэ хонидой hубайрха ушар тон үсөөн.— гэжэ Сергей Ринчинович хөөрэнэ.

Теэд бусад ажахынуудта юундэ тиимэ юумэн эмхидхэгдэнэгүйб?

Энээндэ нэгэ тодорхой харюу үгэхэнь бэрхэтэй. Бэлшээриин сабшалангай, тарянайшье газарайнгаа шанарай талаар Борьёогой совхозые бусад ажахынуудтай жэшэхээр бэшэ ааб даа. Эиэмнай ёhотойл хонин hүрэг үсхэбэрилэ гэмэ шэмэтэй hайн ногоогоор элбэг бэлшээритэй, ороohо таряа, сенаж ехээр бэлэдхэгдэдэг газар ха юм.

Аймагай олохон ажахынуудта хонин ажал эрхилэлгын тодорхой технологи, таатай гурим үшөөл нэбтэрүүлэгдэжэ шадагданагүй. Хонишодой мэргэжэл шадабари, дүй дүршэл, илангаяа хүдэлхэ хүсэл эрмэлзэл, тэрэ тоодо урмашал хаа хаанагүй адли hайн бэшэ.

Гэхэтэй хамта аймаг соо имагтал нарин нооhотой хонид үсхэбэрилэгдэнэ. Теэд олохон ажа хынуудай мэргэжэлтэдтэй, хонишодтойшье хөөрэлдэхэдэ, үбhэ тэжээлээр дүтамаг байдаг, дулаан hайн байрагүй газарта нарин нооhотой хонид ехэ өөдэлнэгүй, түл түрэсэньшье хэбэрэг муу байна гэжэ хэлэдэг. Энэ hанамжа тушаа хүдөө ажахын управлениин ахамад зоотехник А. Д. Дармаев нигэжэ хэлэнэ:

— Урдань заатал hаа, нарин нооhотой хонидые үсхэбэрилэгты гэжэ дээрэhээ зонхилдог hааб даа. Тингэжэ ставрополнин, хойто-кавказай, алтайн, удаань австралининшье үүлтэрэй хусануудасараргдаад, үрөөргэ нилээд олон эхэ хонид үрэжүүлэгдэдэг байhан. Энээнние ехэл түйлалта гэжэ тоолодог байгаабди. Энэ мэтээр хониднай эндэхи нютагуудай шэрүүн уларилда тарахагүй. хэбэрэг муу болсо.

Минии hанахада, аймагай дээгүүрхи — Дээдэ-Тори, Алцаг, Дээдэ-Бургалтай, мүн Бооцо мэтэ нютагуудта буряад үүлтэрэй хонидые үсхэбэрилдэг болоо hаа, зохихоор. Ye-ye болоод лэ ган гасуурай тохёолдодог. үбhэ тэжээлэй дуталдадаг нютагуудта эдэ хонид жэлэй дүрбэн сагта хээрэ бэлшээд ядамаргүй ябахал даа. Нүгөө талаараа хонин ажалай гол үрэ дүнгүүдые муудхаажа байhан үшөө нэгэ юумэн гэхэдэ, hүүлэй жэлнүүдтэ хонидоо үсөөлхэ мүртөө, эхэ хонидоо олоор хорооно. Харин hүрэг соонь нооhонhоо бэшэ юушье үгэхэгүй эрэ түлгэ, эрьенүүд олоор үлөөгдэнэ. hүрэг соо эхэ хонид олон байхадаа нооhо үгэхэhөө гадна, саашадаа үсхэбэрилэгдэхэ хурьгадые үгэхэ ха юм.

Түгэсхэлдөө ямар тобшолол хэхэб гэхэдэ, хун сагаан, торголиг нооhотой, тарган hайн мяхатай хонидые олоор үсхэбэрилдэг, энэ талаар республика соогоо хододоо түрүү ябадаг, жэшээ харуулдаг Зэдын хонишод hайн нэрэ солоёо алдахагүйл ёhотой гэжэ найдагдана.

М. НАМЖИЛОВ,
манай корр.

Улаан-Удын Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй локомотивхабсаралгын цехэй инструментальна участогта 6-дахи разрядай электро-гагнууршан Виктор Иванович Смирнов хүдэлжэ байдаг. Тэрэ өгсэ 70 hаhатай, тэрэнэйнгээ 50 жэлыень нэгэл цехтэ таhалгаряагүйгөөр хүдэлжэ байhан намтартай. Ажалай ветераниие завод соо танихагүй хун үсөөн байха. Виктор Иванович бэе hайнтай, хүл хүнгэн, эсэхэ сусахаяа мэдэдэггүй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: дээдэ мэргэжэлтэй электро-гагнууршан В. И. Смирнов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

«СЭЙСИ» ТУХАЙ ДУУЛАА hЭН ГҮТ?

Сибирьтэ ори ганса Бизнесэй ба хүтэлбэрилгын «Сэйси» институт Зүүн Сибириин технологическа институдта нэгэдэнхэй гэжэ дуулаhан байхат.

Шэнэ институт тухай уншагшад мэдэжэ абаха дуратай ёhотой. Ушар нимэhээ институдай директор, экономикын эрдэмэй кандидат, олзын хэрэг эрхилхэ талаар кафедрын доцент Т. Н ШАПИРОТАЙ хөөрэлдэбэбди.

АСУУДАЛ: Тамара Натановна, энэ институдые хэн эмхидхэн байгуулаа, зорилгонь ямар бэ?

ХАРЮУ: «Сэйси» хадаа акционернэ бүлгэм мүн. Зүүн Сибириин технологическа институт олзын хэрэг эрхилэлгые дэмжэдэг жаса, промышленнигуудай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон, Азиатска холдингово компани гэдэ эмхидхэн байгуулагшадынь болоно.

Манай институт гол түлэб республика догор дэлгүүрэй харилсаануудай тогтонижолгые түргэдхэхые оролдохо юм. Үмсэлэлгэ, гүрэнэй, хубинин предприятинуудые хүтэлбэрилгэ туша мэдэсэ дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй. Нэн түрүүшээр Буряадай гүрэнэй сектортэ дэлгүүрэй харилсаануудые тогтоолгын, үмсэлэлгын асуудалнууд тон шухаг гэдэ мэдэрэлтэй.

АСУУДАЛ: Шагнагшадтаа ямар эрдэм мэдэсэ дамжуулнат?

ХАРЮУ: 16 программа зохёон табигданхай.

Эгээл гол шэглэлнүүдэй нэгэн гэхэдэ, үйлэдбэрилин менеджмент болоно. Бизнесэй эмхидхэлэй түхэлнүүд. Буряадта ба Россида налогууд ба налогой гурим, бухгалтерска тоо бүридхэл, маркетинг, дэлгүүртэ эд бараанай шухаг хэрэгтэйе шэнжэлгэ, банкнууд. мүнгэнэй эрьесэ ба урыналамжа, дэлгүүрэй эрхэ байдалда ажалай түлөөнэн, уласхоорондын экономическа харилсаан, уласхоорондын ба ажахын эрхэнүүд. фондово биржэмүүд, сэнтэй саарhанай дэлгүүр гэхэ мэтэ темэнүүд эндэ шудалагдана. Бүхыдөө hуралсалай 702 час тоологдодог юм.

Гэхэhээ гадна банкын хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулнабди, 264 час—бүхэли курс хараалагдана.

Ажал ябуулгымнай нүгөөдэ шэглэлынь маркетинг болоно. Предприятинуудай финансын байдал hайжаруулгаар, маркетинг эмхидхэлгын мүнөөнэй арганууудаар, хэрэглэгшэдэй бүлэгүүдээр, продукциин янзаар, мэдээсэлгээр, худалдан абагшадай эрилтэнүүдээр—эдэ бүгэдөөр хоёрдохи шэглэл тодорхойлогдоно.

«Эрхэнүүд» гэжэ удаадахи курс нэрлэгдэнхэй. Россида предприятинуудай байдал. олзын хэрэг эрхилэгшын эрхэнүүд, худалдаа наймаан тухай хэлсээн, хэрэглэгшэдые хамгаалга, газар эдлэхэ талаар шэнэ хуулинууд, предприятинуудые үмсэлэлгын асуудалнууд, ажахын арсалдаануудые арбитражай ёhоор гуримшуулга, оршон тойронхи байгаали хамгаалха, ажал тухай Хуулинууд энэ курсда оролсоно.

АСУУДАЛ: Хэд багшанар hуралсал эмхидхэнэ гээшэ?

ХАРЮУ: Дээдэ гарай мэргэжэлтэд, багшанар заана. Хэд бэ гэбэл, Москва хотоhоо ерэhэн профессор В. И. Шеин, «Азия-Инвест» компаниин түрүүлэгшэ М. М. Егоров, Мосбизнесбанкын Буряадай дирекциие эрхилэгшэ Л. Е. Бодопрост, ВСТИ-гэй факультедэй декан Е. Д. Цыренова, бусад олониие нэрлэмээр юм.

АСУУДАЛ: Хэды соо hуралсал үргэлжэлнэ гээшэб?

ХАРЮУ: Үйлэдбэрилин менеджмент гэhэн курс—5,5 hара, банкын хэрэг—2,5—3 hара, маркетинг, эрхэ бухгалтерска бүридхэлөөр —3-hаа 4 недели хүрэтэр hуралсал үргэлжэлиэ.

АСУУДАЛ: Инмэ hуралсал гараха хүсэлтэй hаа, хэды мүнгэ түлэхэ болонобяб?

ХАРЮУ: Ямар курс бэ, тэрээгээрээ илгарха. Жэшээлбэл, үйлэдбэрилин менеджмент—120 мянган, банкын хэрэг—51 мянган, маркетинг ба эрхэ—15,5 мянга, бухгалтерска бүридхэл — 23 мянганда хүрэхэ болоно.

Институт июль, август hаранууда худэлнэгүй. Удаадахи семестр сентябриин түрүүшын үдэрнүүдhээ эхилэгдэхэ юм.

Бухгалтернуудай 3 бүлэг hуралсалаа дүүргээ. «Эрхэнүүд» гэhэн курсда шагнагшад абтаhаар. Маркетологуудай бүлэг бүрин түгэс абтаа.

Hуралсалай • методическа худэлмэрние нарижуулан hайжаруулха талаар худэлмэри ябуулагдана. Москва хотоhоо бухгалтернуудта хэрэгтэй компьютернууд асарагдаа. Баруун оронуудта эмхидхэгдэдэг hуралсалай курснуудай үндэhөөр зохёон табигдаhан программануудые олообдн.

АСУУДАЛ: Үйлэдбэрилин менеджмент гэhэн курсда ямар бүлэг шагнагшадые абанат?

ХАРЮУ: Юрэнхыдөө менеджмент гээшэмнай мүнөө үеын аргануудӓар хүтэлбэрилгэ гэзд тоолоо hаамнай, гол түлэб хүтэлбэрилхы тушаалтад эндэ hураха болоно. Жэшээлбэл, Мичиганай хүтэлбэриин hургуули 5 программатай юм: генеральна хүтэлбэрилэгшэдтэ, дээдын захиргаанай болон дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдтэ гэхэ мэтээр хубаарилагдана.

Харин манай бүлэгтэ өлдэб мэргэжэлтэй, эрдэмтэй зон hуралсана: экономическа асуудалнуудаар генеральна директорэй орлогшо, хүүгэдэй спортивна hургуулин тренер, гэрэй ээзэн эхэнэр—юрэл элдэб зон даа.

Мичиганай хүтэлбэриин hургуули тухай би дурдаа hэм. Үшөө нэгэ hургуулине —Массачусет хотын технологическа институдай hургуулние дурдамаар юм. Промышленностин дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдые тэндэ hургадаг. 12 hара hураха зуураа ахалагша курснуудай студентнэр Слоунай hургуули дүүргэнэ гээшэ.

Слоунай hургуулинин программа манайхитай адлирхуу аад лэ, манай курснуудта hуралсаха арга боломжо, түлэхэ мүнгэн хүн бүхэндэ үгы. Ерээдүйн инженер мэргэжэлтэднай мүн лэ мэдэсэ ехэтэй бизнесменүүд болохые хүсэнэ бшуу. Ушар нимэhээ илангаяа ухаатай, бэлигтэй студентнэрые шэлэжэ абаад, түлөөhэгүйгөөр hургаха зорилго бии. Иигэжэ Буряад Республикын бизнестэ дээдэ гарай мэргэжэлтэд бэлдэгдэхэ бшуу.

АСУУДАЛ: ВСТИ-гэй дэргэдэхи Бизнесэй ба хүтэлбэрилгын институт дүүргэhэнэй удаа ямар документ шагнагшадта үгтэнэ гээшэб?

ХАРЮУ: Манай институт ВСТИ-гэй дэргэдэхи мэргэжэл дээшэлүүлгын институт гэбэл, алдуугүй. Мүнөө дээрээ юрэл үнэмшэлгэ барюулнабди. Саашадаа тусхай факультет нээжэ, хүтэлбэрилгын курсаар hуралсал үргэлжэлүүлхэдэ болохо.

АСУУДАЛ: Энээние яагаад бэелүүлхэ болоноб?

ХАРЮУ: «Сэйси» институт амжалтатай дүүргэhэн зониие саашадаа тусхай факультедтэ hурахынь зуршалхабди. Тус факультет түгэсхэhэнэйнь удаа хоёрдохи дээдэ эрдэм абаhан тухай диплом барюулагдаха байна.

АСУУДАЛ: Ерээдүйн зорилгонуудтнай ямар бэ?

ХАРЮУ: Гүрэнэй ба хубинин байгууламжануудта дээдэ гарай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ бага бизнес хүгжөөhэнэй ашаар хүн зониие ажалаар хангалгые hайжаруулха, эрдэмэй үндэhөөр тусхай технологинуудые зохёон байгуулха, хари гүрэнүүдэй hуралсалай эмхи зургаануудтай харилсаа холбоо хүгжөөхэ, мэргэжэлтэдэй стажировко эмхидхэхэ гэхэ мэтэ худэлмэри ябуулхабди.

Бэрхэ, шударгы зондо мүнөөдэр шухаг хэрэгтэй эрдэм, мэдэсэ олгожо, республикада дэлгүүрэй харилсаануудые нэбтэрүүлгые түргэдхэхэ хэрэгтэ манай институдай бодото хубитаяа оруулха байhаниинь дамжагүй.

Д. ЭЛЬЯСОВ
хөөрэлдөө хэбэ.

ОЛЗОТОЙ ГЭЖЭ ШИИДЭЭ

ХАБАРОВСК. Эндэхи акционернэ «Восток» бүлгэм Үрда Корейн фирмэнүүдтэ хэлсээнэй ёhоор захилнуудыень дүүргэhэнэйнгээ түлөө валюта бэшэ, харин түүхэй эд абаа hаа, hурагүй олзотой гэжэ шиидээ. Тиигэжэ үшөө хоёр hара соо бригада болон участогуудай ажал хангаха түүхэй эдтэй болоо hэн. Урьhаламжа абаха гээшэ тон хүшэр. Гадуур тэрэнние абахадашье, үдэр бүри ургажа байhан сэнгүүдhэ болоно, ашаг үрэ багатай байна. Жэшээлхэдэ, 300 миллион түхэригэй эд бараа бүтээн гаргахадаа, акционернэ бүлгэм 400 миллион түхэригэй түүхэй эд худалдажа абаха ёhотой болоно. Жэлэй эхинhээ хойшо тус бүлгэмэй өёдолшод нэгэшье удаа ажалаа таhалдуулаагүй.

ПРОФСОЮЗАЙ ЭМХИНҮҮДЭЙ ХЭРЭГҮҮ

МОСКВА. Сэрэгэй продукци үйлэдбэрилдэг предприятинуудые ондоо шэглэлтэй болголгоhоо уламжалан тохёолдоhон тааламжагүй хойшолонгуудhаа ажалшадые хамгаалха талаар профсоюзуудай хараа шугам hаяхан Москвада үнгэргэгдэhэн уласхоорондын конференци дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ hэн. Хамтаралай хэмжэгээгээр профсоюзуудай 96 миллион шахуу гэшүүдые нэгэдүүлдэг Профсоюзуудай бүгэдэ нийтын конфедераци тэрэниие эмхидхээ hэн.

СНГ-гэй профсоюзай түбүүд, уласхоорондын нэгэдэлнүүд, Эб найрамдалай ба буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө уласхоорондын комитет, тэрэ тоодо Профсоюзуудай уласхоорондын конфедераци конференцидэ хабаадаа hэн. Засагай зургаануудай, сэрэгэй үйлэдбэриие ондоо болгожо байhан предприятинуудай түлөөлэгшэд, эрдэмтэд, нинтын ажал ябуулагшад тэрээндэ баhал хабаадаа hэн.

ВКП-гэй түрүүлэгшэ В. Щербаков тэндэ үгэ хэлээ. «hайса бодожо үзэнгүй конверси хэгдэнэ, тэрэнэй социальна хойшолонгуудhуулаар хараада абтана, тиигэжэ сэрэгэй предприятинуудай ажалшадай дура гутаана» гэжэ профсоюзууд hанамжална.

ВКП-гэй түрүүлэгшын орлогшо Н. Подшибякинай орлогшо конверсидэ туhалха уласхоорондын жаса байгуулха бодол найруулаа hэн. «Сэрэгэй үйлэдбэриие ондоо шэглэлтэй болгохо проектнүүдые бэелүүлгэдэ элдэб оронуудай хүсэлэл ороллогонуудые нэгэдүүлхые дурадханабди» — гэжэ тэрэ хэлээ бэлэй.

Заагдаhан предприятинуудай худэлмэрилэгшэдые социальна талаар хамгаалгые хараада абалсан, оборонно комплексын предприятинуудые ондоо шэглэлтэй болгохо гүрэнэй программануудые түргөөр зохёожо баталан абаха гуйлтатайгаар конференциин эмхидхэлэй комитет СНГ-гэй гүрэнүүдэй толгойлогшонортэ, парламентнууд ба правительствануудта хандаа hэн.

тоолнуудай проектнүүд тэндэ зүбшэн хэлсэгдэhэн юм.

Тэдэнэрэй эрилтэнүүд гол түлэб хангагдаа hэн. Түүрhэнэй ба ашагта малтамал олзоборилдог промышленностыда газар доро худэлдэг горнягуудай олзо доходто налог тохохо тарифууд бага болгогдоhон байна. Олон үхибүүдтэй айлай налогуудбага болгогдохо ёhотой. 1993 ондо предприятинуудай, эмхи зургаануудай хэрэглэмжын жасануудые гуримшуулха тухай дүримдэ хубилалтануудба hэмэлтэнүүд оруулагдаа hэн. Тингэжэ коллективүүдэйнь экономическа байдалые hайжаруулха арга олдохо байна. Ажал хэжэ байгаад, бэеэ муудуулhан худэлмэрилэгшэдтэ мүнгэ нэмэжэ түлэхэ шэнэ дүримүүд баталагдаа hэн. Нэгэдэхи разрядтай худэлмэрилэгшэдэй салингай тарифуудэгээн бага салингай хэмжээнтэй сасуулхада, хоёр дахин ехэ болоhон байна.

* * *

ТАШКЕНТ. Агропромышленна комплексын тогтуурилтай байдал яажа хангахаб, олон хариуунуудые дүршэл түрүүшын ... байгаа. Москвагайн ... суулхада, магазинуудай ... дэлгүүр дээрэ ... жэмэсэй, загаhанай ... 2—5 дахин хямда ... хоолой 12 зүйлнүүдые ... хан, хилээмэн, гурилтай ... рон, hүн, саахарай ... сэнгүүдтэ гүрэнэй ... мүнгэн нэмэжэ ... юм. Нюнинин 1-нээ ... танда эгээн бага ... дахин нэмээгдэжэ, ... хэмжээнтэй сасуулха ... дахин шахуу ехэ ...

Республикын ... бүлэнүүд уhалагдаа ... ехээр абана. Тингэжэ ... ажахын продукци ... ба хямдашагаар ... лэгдэнэ. Туркмен ... бэшэ СНГ-гэй бусад ... республикануудhаа ... гаатайб гэбэл, аграр ... тортэнь үйлэдбэриие ... жэзн доошолоогүй ...

Гүрэнэй засагай ... нуудтай холбоо ... гаар худэлхэ социа... литика ябуулна.

Парти ба худэлөөнүүд

БАЙДАЛАЙ У... ДОРОЙТООДҮЙ...

Апрелиин 25-да үнгэрhэн референдумэй урда тээ «Буряад Республикын Верховно Советдэ, Министрнүүдэй Советдэ этигэнэ гүт?» гэhэн асуудал хабсаргалсаха үүсхэл Россия Демократическа партиин манай Буряадай таhаг «Нэгэдэл» худэлөөнтэй хамта гаргаа бэлэй.

Иимэ эрилтэ юундэ билэ табинабди? Энэ асуудалда харюусаад туршаhуу. Манай республикадахи байдал тогтуурилтай гэхэшэлэн, засаг баригшадайшье, юрын зонойшье хэлэхые бидэ ходо дуулагшабди. Үнэхөөрөөшье, үндэhэтэнэй хоорондохи харилсаанууд муу бэшэ шэнгээр үзэгдэдэг. Ажалаа оркёод, эрилтэ табижа, буhалгаалха ябадалшье замханги хэбэртэй.

Теэд гүнэгыгөөр удхалжа үзэбэл, республикымнай байдал миил газаа тээhээ номгон шэнгээр үзэгдэнэ. Арад зоной байдал эгсэ муудаhаар, сэнгүүд өөдөө харайhаар, үйлэдбэри муудаhаар.

Үмсэлэлгэ гэжэ нэрлэгдэhэн ябуулга имагтал засагта дүтэ байншадта ашагтай.

Тиимэ болохолоорнь хэн засаг баридаг юм гэжэ асуя. Гол түлэб тэрэл 5—10 жэлэй саана засаг баринжа байhан хүнүүд зонхилhон зандаа. Тэрэ хуушанай обком гү, али реском бүгэдөөрөө шахуу Верховно Советдэ гү, али Министрнүүдэй Советдэ зөөгөөд байна. Зариманиинь бүри урданайнгаа таhалга соогоо үлэнэй, мүнөөхил «арадайнгаа түлөө оролдоhоор».

Советдүүдэй байшанай хэдыхэн таhалга соо байрладаг байhан Верховно Советдэй Президиум урданай өөкомой гурбан дабхар соо шэхэтэр ороод, мүнөө багтажа ядаад, ондоо тээгүүр орожо байна гэлсэгшэ. Министрнүүдэйшье Совет баhал тиимэ. Олонхи зоной ядаржа байн гэhээ эдэнэр өөhэдтө барагбарагаа салнигуудые тогтоонхой.

Олзо эрхилэгшэдэйшье дунда партиин, Советдүүдэй, комсомолой «тогоон» соо тамаржа болбосорhон шурашуул захаhаа олон. Районуудташье байдал баhал инмэрхүү. Партиин мундуу үргэмжөөр өөдөө хөөрэжэ гарагшад засагай жолоо алдаха дурагүй.

Олоороо суглараад, нэгэ юумэ шиидхэжэрхидэг hаань, үшөө юу гэзбта. Үгы гүб даа. Тэрэ Верховно Советдэй 170 депутадые абаад үзыт. Хирэ-хирэ болоод лэ бүхэли неделеэр сессиннүүдые хэхэ юм. Хуулинуудые абаhан нэрэтэй аад лэ, тэдэнь хоорондоо холбоогүй, заримдаа бүри зүришэлдөөтэй, баталагдаhанай hүүлээр дүүргэгдэдэгшьегүй.

Энэ зарлалай Верховно Советдэй hунгагдаhаар 3 жэл үнгэрбэ. Харин экономическа реформые үнэн дуг гүүлэжэрхихэ хүсэтэй үндэhэн шухала хуулинууд үгы зандаа. Гол түлэб тэрэл Россин Верховно Советдэй абаhан хуулинуудые тэрэл алдуунуудтайгаарнь дабтаад лэ дүүрээ.

Ушарынь гэбэл, мүнөөнэй Верховно Совет урданай партийно-ажахын тушаалтадай суглаан ха юм. Депутадуудай олонхинь «хүлхеэн hандаргӓлгын» үедэ хара амяа хааха зөөрихэнтэй, хүлөө табиха табсанхантай, саашадаа найдаха харилсаатай болонхой. Юун хэрэгтэйб даа бэшэ? Тиигээдшье эдэмнай ажалшадай hуудалнаа хамгаалхаб? ложо үнгэрhэн ат... ленна профсоюзуудай ... дэлэй зүбшэлэлгые ... ээлжэтэ заседаниие ... харалда эдэ ас... байгаа hэн.

Шэнэ эрхэ бай... бекистанда агропро...

* * *

КИЕВ. Горнягуудта болоо... бүхы юумэ хэхэбди гэжэ Леонид Кучмагай хүтэлhэн Украиниин Министрнүүдэй кабинедэй заседани дээрэ хэлэгдэ hэн. Забастовко хэhэн горнягуудай эрилтэнүүдые бэелүүлгэтэй холбоотой правительствын тог...

...Н... Ямар үгэhөө гэ... лэ онгилхо, уу... ...зыбы даа. Зүгөөр ...ө хуу харана. ...салгаа гүйсэд ...тагай байдалые ...шье запахаар ...нүүдые тэдэ... ...нал даа. Яахаб... олон жэл соо ...скваргаа хүлеэгэ... ...шал гээшэ тэдэ... ...ханда шэнгэшоо...

Правительство... үзыт даа. «Ма... республикада ор... ва Улаан-Удэ хо... до самолет соо ... сини правитель... дорнуудта ехэ ... гэнэ»,—гэжэ «... ная жизнь» сэп... ликын 70 жэлэй ... зорюулагдаhан ... гоо зүб лэ бэшэ...

Энэмнай зайн... зам бэшэ. Зайн... зон өөдөө хараа... хүл дорохи хараа... гөө гараар хүр... дэг. Юрэдөө түб... хилхо саг барага... бидэ бүри дорой... ройтолгоhоо гара... сүхэрэн, зүр... өөртөө найдаа... жэзнүүдые абаха...

Иимэ хэмжэгэ... риад Республики... Совет абаа ш... Үгы. hүүлшьи... сини зүблэхэ зүб... үзыт даа. Хори... далнууд соо «Ун... «Соёл тухай» «Э... сал тухай», «... налог тухай» гэ... линууд зүбшэн ... зариманиинь эсэ... даа. Тэдэ хэрэгт... Гэбэшье хуулинуу... ха тодорхой хар... манай парламент...

Тинхэдэнь зоной ... ройтожол байна. ... мэ байдалhаа гара... шухала хэмжээнү... аотанагүй. Минии ... бүглэхэ, халахын ... га сага юумэ хэ... той.

Энээнhээ улаж... далнай тогтуурита... наагаа заhахамнай ... гүй.

Шэнэ Конститу... талаар Москвада ... дажа байhан Росс... доторой хёмороол ... августынхида адли... ороние хүргөөд ... шолонгуудынь ям... магад бэ гэбэл, үй... далые ашаглан ... «хүрин-улаантан» ... али коммунистну... ород шовинистну... хүсөөр булимтаржа... Энэ аюулые алтас... Конституци баталж... бал, ерэхэ намарт... бүхы шатануудта ... галта болохо байха...

Юрэдөө, алиньш... тань Буряадай Вер... вет удаадахи сесси... таал үнгэрэгэнгүй ... гэжэ урид хэлэб... хэхэгүй хабди. Эн... най депутадууд ... гү, али зорюута ... шэн болоод, «гүрэн... шанартай

ба хүдэлөөнүүд

ЛАЙ УЛ ТООДҮЙД

...рһэя динлэнхидэ» ур... «Бу- гэһөө мултарха ...рвно һүзэ-шьегүй бөөгүй. Со- Юунэй ооложо ...эһэн дэ хуу харана. Те... ...ҮҮС- салгана гүйцэд ...еска тагай байдалтые бага... та- шье запахаар эрид... нтэй нүүдые тэдэ абаха... нал даа. Нахаб д... олон жэл соо имаг... сквагаа хүлеэгээд һ... шал гээшэ тэдэнэй ш... ханда шэнгэшөө х... Правительствые ...үзыт даа. «Манай х... республикада орходо... ва Улаан-Үдэ хоро... до самолет соо гү... син правительствыг... дорнуудта ехэ сага... гэнэ»,—гэжэ «Меж... ная жизнь» сэтгүүл... ликын 70 жэлэй ой... зорюулагдаһан дуга... гоо зүб лэ бэшэнэ.

Энэмнай зайнарха, ... зам бэшэ. Зайнарха, ... зон өөдөө хараад һ... хүл дорохи харгыга... гөө гараар хүрэн... дэг. Юрэдөө түб газа... хилхо саг барагдаа. ... бидэ бүри доройтохо... ройтолгоһоо гарахы... сүхэрэн, зүрхэсэ... өөртөө найдаха ар... жээнүүдые абаха х...

Нимэ хэмжээнүүдэ... ряад Республикын Б... Совет абаяа шада... Үгы. Һүүлшын 12-до... синн зүблэхэ зүйлые... үзыт даа. Хори гара... далнууд соо «Уһан ... «Соёл тухай» «Өрдэм... сал тухай», «Транз... налог тухай» гэхэ мэ... линууд зүбшэн хол... зариманиинь эсэхэн... даг даа. Тэдэ хэрэгтэйл... Гэбэшье хуулинуудые... ха тодорхой хараа... манай парламентда ...

Тиихэдэнь зоной бай... үзэлтэй даа. Хар... ройтожол байна. Хар... мэ байдалнаа гараха ... шухала хэмжээнүүд ... аотанагүй. Минэл нүхэ... бүгдэхэ, халахын тэдэ... га сага юумэ хэгдэнэ... той.

Энэнһээ уламжалаг... далнай тогтууритай г... наагаа зайахамнай таа... гүй.

Шэнэ Конституци ... талаар Москвада улам... дажа байһан Россин ... доторой хёмороол 1991 ... августынхида адли ба... ороние хүргоод байна... шолонгуудынь ямар ... магад бэ гэбэл, үймээ... далые ашаглан дэбэ... «хүрин-улаантан» гэ... али коммунистнуудые... ород шовинистнуудые... хүсөөр булимтаржа ... Энэ аюулые алгасажа... Конституци баталжа ... бал, ерэхэ намартай ... бүхы шатануудта шэн... галта болохо байха.

Юрэдөө, алишье ... тань Бурядай Верхов... вет удаадахи сессиеэ х... таал үнгэргэнгүй ... гэжэ урид хэлэбэл, ... хэхэгүй хабди. Энээнд... най депутадууд ойлго... гү, али зорюута ойлго... шэн болоод, «гүрэнэй ... шанартай» асуудалы... шидхэһэн янзатай б... Байдалай улам доройто... дэ, тэдэнэй ооһэдөө бу... рөө тушаалһаа буу... дэрэ байгаа. Демократы... партнин Бурядай та... бодол нимэ.

О. АЮРЗАНА...
Россин демократичес... партнин Бурядай та... гай түрүүлэгшын орлог...

ажалшадай һуудал ба... гээшэнь нимэ: хо... яажа хамгаалхаб? Э... үхэр, ямаан, тэмээн, ... ложо үнгэрһэн агропр... ленна профсоюзуудай ... дэлэй зүбшэлэлгын с... ээлжээтэ заседаниин г... харалда эдэ асуудл... байгаа һэн.

Шэнэ эрхэ байдалд... бекистанда агропромы...

ХЭРЭГҮҮД...

...үйлэдбэрние хүгжөөлг... дүршэл түрүүшын асуу... олон харюунуудые ... байгаа. Москвагайхита... суулхада, магазинуудта... дэлгүүр дээрэ овощой, ... жэмэсэй, загаһанай с... 2—5 дахин хямда юм. ... хоолой 12 зүйлнүүдэй ... хан, хилээмэн, гурил, ... рон, һүн, саахар, ... сэнгүүдтэ гүрэной ... мүнгэн нэмэжэ түлх... юм. Нюнийн 1-һээ Уа... танда эгээн бага салин... дахин нэмээгдэжэ, Росси... хэмжээнтэй сасуулхада, ... дахин шахуу ехэ болох...

Республикын таряа... бүлэнүүд уһалагдадаг ... ехээр абана. Тингэжэ ... ажахын продукци эл... ба хямдашагаар үйлэд... лэгдэнэ. Туркменист... бэшэ СНГ-гэй бусад ... республикануудһаа ямар... аатайб гэбэл, аграрна... ортэнь үйлэдбэрнин ... хээн доошолоогүй байха...

Гүрэнэй засагай зу... уудтай холбоо барисаг... лар хүдэлхэ социальна... нтика ябуулна.

...ЛН... Ямар үгэһөө ...рилдэһэн нэрэб гэ... ...д лэ онгилхо, уу... ...н гэзбы даа. Зүгөөр ...ономито тойрогой ... дэрэ оршодог энэ ... ирэрые үгүүлхэдээ, ...э глагод үгэһөө үн... юм гү гэжэ һанаг... ...рөөнтье, нютагһаань ...раад, һүүлдэнь гу... ...удай хүйхэр хатуу ...ини соогуур харата ...р хардуулжа һала... ...ок-Ринчин Намжи... ...рэһөөр 100 жэлэй ... хабаадангаа ошо... ...н зонишнь ехэл урагс... ...тай, зүдхэмжэ һай... ...а гэжэ анхараа бэ... ...аада захань — ойн ...угланда клуб соо... ...итахаяа бэлитороо ...н зон соо үндэр ...шуул угаа олон бай...

...н һаһатай үбгэн аба... ...а, эмгэй эжынэрэйн... ...ийн нүлөөн доро ...йһан үрэ хүүгэд ...удхэмжэтэй. урид ...й байна гэжэ тэрэ ...тай удэрнүүдтэ ажаг... ...а оной майн арбаа... ...ай һониной ханнаар ...нэрэ дэрэ телеграм... ...ба гэшэ. Юуи теле... ...гэжэ үзэһэмни: ...ийн һүргэшад-юнкор... ...айн 14-дэ таанартай ...ха 10 сагта редакци... ...н, Нимэ телеграмма ...а, редактортаа ха... ...б. Тезэ уулзахал гүб... ..., манай ерэдүйн ха... ...ааб даа гэлсэбэ...

...бурнин боро юрьеэ... ...ал хэнэр байтарнай, ...14-нэй удэр болобо. ...ймнай удэр саг соогоо ...ын бэшэ. Эдир айл... ...угтахаяа һанаандаа ...л хэлэбди. Тезэ 10 ...хэншье ерэбэгүй. 12 ...унгэрнэ байхада, теле... ...хонхо наяржа, теле... ...да гараа табиһан баг... ...жил Доржиевна Цы... ...шабинартаяа һаа по...

...ежэ, нютагһаань ...ааб даа гэлсэбэ... ...ааб даа гэлсэбэ... ...ааб даа гэлсэбэ...

ЗҮДХЭМЖЭ ҺАЙНТАЙ ЗҮДХЭЛИИН ЭДИРШҮҮЛ

коллектив аяар холын Агын тойрогой Зүдхэли нютагай эдир бэшээшэдтэй уулзаһан байна.

Алибаа юумэнэй сэн яаха аргагүйгөөр мүнөө дээшэлжэ байнхай. Тиимэһээ харгы замайшье гаргаша баһал дээшэлэнхай ааб даа. Гэбэшье замай холоһоо бэрхэшээнгүй, Зүдхэлиһөө Шэтэ хүрэтэр автобусой, Шэтэһээ Улаан-Үдэ хүрэтэр поездын билет үнэтэй гэжэ зүрхэ алдангүй, үндэһэн хэлэн дээрэ гаражаа байдаг «Буряад үнэнэйнгөө» журналистнуудтай уулзаха гэжэ зорижо ерэһэн үхибүүд баһа урагшаа тэгүүлэн зүдхэжэ ябаһан зон болоно.

Манай редакцида хани халуун уулзалга боложо, Агаһаа ерээшэдүүл өөнэлынгөө һуралсал тухай хөөрэжэ, дуугаа дуулажа, шүлэг зохёолнуудаа уншажа, маниие угаа ехээр баясуулаа.

Манайшье журналистнууд холоһоо бууһан эдир айлшадаа үхибүүд гэжэ голонгүй, эдэнэй дунда ерээдүйнмай халаан ургажа ябана, үгышье һаа, Бурядай ороной соёл болбосоролые дэгжээлсэхэ хүнүүд бии гэжэ үнэнхэ зүрхэнһөө хүндэлэн, газетхожомоо уран зохёол шэнжэлдэг эрдэмтэн болохо аалам?

Юрэдөө, Намжил Доржиевнагай хүтэлбэрилдэг «Юнкор» кружогой гэшүүд хизаар ороноо шэнжэлгын шэгэлэлтэй байна. Энэнь ехэ һайн. Юундэб гэхэдэ, өөрынгөө түрэһэн тоонтые, нютагаа, аймагаа һайн мэдэхэ хүнэй һонирхол саашаа ургэдэн хүргжэхэ зэргэтэй. «Энэ орон юунһээ эхитэйб?» гэһэн дууе мүнөө түбэй зарим бэшээшэд ёгтолон һагад дурдадаг болонхой агша. Ягаашье һаа, ургажа ябаһан эдир хүнэй сэдьхэлдэ таригдаһан патриотизмын үрэһэнэй эхэ тоонтотой, һүргуулитай холбоотой байдагые энэ дуун соо тон зүбөөр тэмдэглэһэн байдаг. Өөр өөрынгөө нютаг орондо дурлаагүй хүн хожомоо фашист болоожошье магадгүй бшуу даа...

Тиимэһээ Н. Д. Цыденовагай ажал ябуулгые би дүрбэн мүсөө үргэхэһөө нааша болон дэмжэхэ байнаб.

Тингээдишье Зүдхэли нютагай түүхэ баян. Гансахан нэрэнүүдыеньшье шэнжэлээ һаа, одоо хэхэ ажал ехэ даа. Хараад үзыт даа: Баатар гэжэ шүлэг соогоо бэшэнэ. Тон энээншүүгээр нютагай нэрэ бүхэн тушаа асуудал таһихаар байна. Энэ талаар нютагайнгаа домогуудые һаһатай зонһоо бэшэжэ абахадаа, эдир бэшээшэд тон зүб юумэ хэнэ гээшэл даа. Гадна нагаса абынгаа, хүгшэн эжынэрэйнтээ, дутынгөө хүнүүдэй ажаябадалые бэшэжэ абаха гээшэ яашагүй зүб. Хүн гээшэ мүнхэ бэшэ. Тиимэһээ намтарыень бэшэхэһээ гадна, юу мэдэхэ байнаб, тэрэниинь бэшэлсэхэдэ, эдэ һурагшад хожомоо амаргүй ехэ баяли суглуулжа үрдиһэн байха бшуу.

— Манай кружогой гэшүүдэй суглуулжа, бэшэжэ байһан юумэнэй дээжэһээ халмажа асараабди, хаража үзыт даа,—гээд Намжил Доржиевна ябаха дээрэ нэгэ дэбтэр намда һарбайһан юм. Тэрэ дэбтэрыень иража, шэнжэлжэ үзэхэдэмнай, бултадаа «Хонходо» гаргахаар байгаа.

«Хонхыемнай» хоёрдохёо ханхинуулжа байһан Зүдхэлиин эдир бэшээшэдтэ, хизаар ороноо шэнжэлэгшэдтэ үндэр амжалта хүсэхэ дуран хүрэнэ.

Ц. ДОНДОГОЙ.

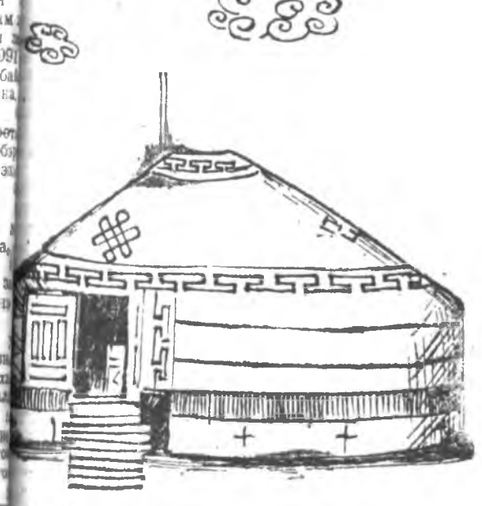

Сүүгэл дасан.
Мункуев Санданай зураг.

«ТҮБИ ДЭЭРЭ ХААНАШЬЕ ЯБА...

Түби дээрэ хаанашье яба, түрэһэн нютагаа мартахагүйш,— гэжэ Н Дамдинов дэмы бэшээгүй. Һанаандамни һайнаар һанагдаха, зүрхэ сэдьхэлыемни доһолгон байдаг миниин Зүдхэли. Нютагаймнай залуу дуу бэшээшэн, хайран наһанһаа урид бурханайнгаа орондо бусаһан Амгалан Бороев нигэжэ бэшэһэн байдаг:

Зүдхэли, Зүдхэли, гүрхэндэм нэнгэнэш,
Зүдхэли, Зүдхэли, зүүдэндэм пойрсонош.

Дуушан ябахаяа, халаг, түрөөгүйб, нютаг тухайгаа, өөнэдынгөө һүргуули тухай нигэжэ хөөрэхэм.

Бидэ—шабинар 500 гаран болонхойбди. Саг ондоо болоно, эрилтэ манайшье, багшыншье зүгһөө ехэ. Шэнэ-шэнэ хэшээлнүүд бии болсо: хатарай, дуунай, хуушан монгол хэлэ бэшэгэй, зан абаяа дээшэлхын (политес), шатарай, буряад хубсаһа оёлгын, уран гарай... Зариим предмедүүд һайн дуранай болонги. Бидэ бултаараа бэеын энхэ элүүрэй, сэдьхэл зүрхэнэй хүмүүжүүлгын тала барин шуумайнабди

Теэд һүргуулнимнай байшан арайл бага. Үнинэй хүлеэдаг шэнэ байшанай барилга һаял дүүрэжэ ядажа байна. Һуралсалай талаар оролдоод, урагшаа һанаатай булта ябаа һаа, нютагаашье, һүргуулиашье суурхуулха һэн хабди.

8-дахи классай һурагша
МУНХЭЖАРГАЛОВА Света.

ҮБГЭН АБЫН АЖАБАЙДАЛҺАА

...инин хүгшэн аба 1913 ... Зүдхэли нютагта ...шын Дугар-Цыренэй ...алшан айлай бүлэдэ ...һэн. Балшар бага ...нһаа абатаяа табан ...ун мал харалсажа ...гаа. Табан хушуун ...н гээшэнь нимэ: хо... ...ухэр, ямаан, тэмээн, ...ун. 1931 оной нюнийн ... олон малтайт, «баян ...ган» «ангийн дайсан» гүүлээд, Красноярскын хизаар Даурска аймаг руу эжытэеэ, дүү хүбүүнтээ сүлүүлһэн байна. Енисей мүрэнһөө саашаа 20 модоной газарта гүрэнэй модоной бэлэдхэлдэ хүдэлһэн байгаа. Хара хүсэ шадалаараа хүдэлжэ, бэеэ гамнангүй, «переселеэнсэнэй посёлок» гээшые барибаи түүхэтэй. Хүгшэн , абамни тэндээ гэр бүлэ айл боложо, 1945 оной декабриин 31-дэ Николай гэжэ хүбүүтэй болоо. Тэрэнь минии аба. Нэгэ хэды жэлһээ аба дүү хүбүүтэй болоо.

1953 ондо үбгэн аба түрэл нютагтаа ерэжэ Доодо-Нуртада үхэршэн болоо һэн.

Минии хүгшэн абыг ажабайдал олон хүнэй-хидэл адли. Теэд сагай эрьелтэ тиимэ байгаа ха юм даа.

9-дэхи «Б» классай һурагша
ДУГАРЦЫРЕНОВА Таня.

НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

Би 9-дэхи классай һурагшаб, нютагайнгаа түүхээр һонирходогби. Юундэб гэхэдэ, гэртэмнайшье энээн тухай хөөрэлдөөн һэтэ боложо байдаг. Минии хүгшэн аба колхоз байгуулагшадай нэгэн: дүрэ зурагынь соёлой байшан соо олоной нюдэндэ үлгөөтэй байдаг.

Хүгшэн эжымни мүнөө 83-тай. (Хүгшэн абамнай наһа барахаар үнинэй юм), бүхы наһаараа хамтын ажалдай һаалишан, үхэршэн ябаһан юм. Мүнөө наһаха, хөөрэхэ юумэнниинь гэхэдэ, хаана туталаа адуулдаг, яажа үнеэдээ һаадагаал хөөрэдэг. Залуу абамни хорёод жэлдэ түрүүлэгшын орлогшо ябаа, өөрөөшье нэгэ хэды жэл ударидаад үзөө. Хүгшэн эжы аба хоёрой хөөрэлдөөнһөө нимэ ...мэ хадуужа ababaб.

Манай мүнөө байһан дэбисхэр дээрэ 1924 ондо гурбан һомон байгаа. Тэрэл жэлдээ энэ бүхы 3 һомонуудыай хамталагдажа, Зүдхэлиин сельсовет болоо. Зайнаниинь Жалсанов Бата- тушэмэлынь — Дашиев Чимитцырен. Тинхэдэ хамтадаа 307 бүлэ айл 1020 моридтой, 3820 эбэртэ бодо малтай, 2102 үнеэдтэй, 9044 хони ямаадтай, 2 морин анзаһатай, 1 боронойтой, 2 морин косилкатай, 20 морин тармууртай байһан ха.

1915 ондо һүргуули Урда-Эребэгэй адагта нээгдэһэн ха, түрүүшын багша Батонамсараев Цырендамба. Байнаар ном дэбтэр дуталдажа хаагдаа, 1921 ондо Тугшан дасанда дахин нээгдээд, Ванчиков Лхасаран гэжэ багшалаа һэн ха. Удангүй энэшье һүргуулинь хаагдажа (ямар шалтагаанаар юм бэ), нэгэ хэды болоод, Жамсаранай Дамдин, Намжилон Дондок-Ринчин гэгшэдэй ашаар дахин нээгдэнэн бээ. Тэрэ үедэ олонхи үхибүүдэй аба эжынэр һүргуулида тэдэнээ эльгээдэггүй, үхэр малаа, хони хурьгаяа адуулуулдаг байгаа, үгышье һаа, һүргажа шадахагүй, хубсаһа хунар хомор, «маа» гээд үгэхэ эдеэншье элбэг бэшэ — «жинр лэ инмэ ... даа».— гээд хүгшэн эжымни һанаа алдадаг. Энээхэн ушарыень би ойлгожо байдагби: «халаг һураһан һаа», — гэһэн удхатай гэжэ.

Байнаар энэ-тэрэ юумэн бии боложо, 1925 ондо кноск нээгдэнэн юм, 1930 ондо хуниие аргалдаг тусхай байра бии болсо, тэндэ аалар Алайрһаа ерэһэн Егорова Валентина түрүүшын фельдшерээр ажаллаа.

1929 онһоо 1931 он болотор Зүдхэлиин һомоной газарта 7 ажахы ба коммуна «Булаг» бии болоо. «Хамтарал» гэжэ коммуна Шандантыы-Адагта 22 бүлэһөө бүридэнэн, «Эблэл» — Нарһанай-Эбэртэ, «Дархан» — Нарһанай-Арада, «Хүсэн» ТОЗ — Хужартада, артель «Социализм» — Аршаантада, артель «Ажал» — Могойтодо. Миниии хүгшэн абамни 1930 ондо хүршэ Табтаанай нютагһаа «Дархан» артельдэ зөөжэ ерэһэн намтартай.

Дайнда Зүдхэлиһөө 184 хүн ошоһон, 93-ниинь буусаагүй. Тэрэ хушэр сагта һамгад трактورта һууһан, үхибүүд бүдүүн зоноор адли ажал хэһэн байдаг. Эрхим хүдэлэгшэдэй нэгэн — минии хүгшэн эжы Гомбын Дулма.

1950 ондо хоёр колхоз хамтаржа, нэгэ болоод байнаи. Түрүүлэгшэнь Гомбын Дамдин. Үшөө һүүлдэ гурбадахи «Ким» гээшэнь тэдэнүүдтэ нэмэжэ, «Родина» болоһон түүхэтэй.

Мүнөө болоходо, гүрэн түрын тогтоолнуудаа гаражаа, «Родина» нэрэтэй колхознай «Зүдхэли» гэһэн акционернэ бүлгэм, «Родина» гэжэ таряашадай ажахынуудые боложо таһараа. Хаа хаанагүй хүнды голнуудта үмсын ажал эрхилжэ, мүнөө үедэ 17—18 фермернүүд тоологдоно. Нигэжэ Зүдхэлиин зоной гурбанай нэгэ хубй үмсэ болонги.

Тэдэнэй хажуугаар «Байса» гэжэ фермерэй ажахы сагаан үнэгэ (песец) тэжээдэг ажалтай, худалдаа наймаа хэдэг 4—5 айл бии. «Угсаахай» гэжэ аминдаа аршаан дээрэ бэе махабада заһалгын бүлгэм тогтоогдоо.

Манайхиншье үмсэ болохо дуратайбди. Энээниие абамнай эрхилхэ.

9-дэхи классай һурагша, «Юнкор» гэжэ кружогой гэшүүн
ЦЫРЕНОВА Жанна.

НАГАСА ЭЖЫН · ХӨӨРӨӨНҺӨ...

Нагаса эжыгээрээ энэ тэрэ юумэнүүдые хөөрүүлхэ гэжэ туршадагби. Харин нагаса эжыһээ мүнөө диваажан тухай хөөрэжэ үгыт гэһэмни:

— Би диваажан ошожо үзөөгүйлби, — гэһэн харюу үгэбэ. Шамбала тухай хөөрэжэ үгыт дуулаһанаа гэхэдэм:

— Ошожо үзөөгүйлби даа,— гэжэ тоомоо таһараа. Тиихэдэнь өөрынгөө мэдэхэ нэгэ рассказ хөөрэжэ үгыт гэхэдэм, нэгэ нимэ юумэ намда хөөрэжэ үгэбэ. Тэрэниие мүнөө таанадтаа зорюулхам.

Нэгэтэ нютагһаа һүргуулитайхан болоһон дүрбэн ламанар баруун орон Һасада һүргуулияа үргэлжэлүүлхэеэ ошожо ябаба. Харгыдань нэгэ хүн ябаад нигэжэ асууба:

— Хайшаа ошожо ябаһан зонуудта?

— Бидэ баруун орон һурахаяа ошожо ябанабди, — гэхэдэнь, тэрэ хүн:

— Үдэшэ болоходонь, модоной хүндыдэ орожо унтаад үглөөгүүр болоходонь гараад ябаарайгты,—гэбэ ха. Харин тэдэ ламанарай саашалжа ябахада, наран орожо, үдэшэ болобо. Тингээд гурбан ламанарынь модоной хүндыдэ орожо хонобо, нэгэниинь хүндые голоод, газаа хонобо. Теэд тээ һүни тяс-няс гэхэ абяан дуулдаг, нүхэрынь һүүрдэг, хуугайлдаг байба ха. Һүүлдэнь үглөөгүүр болоходонь, модоойнь хүнды ехэхэн боложо, зосоохи ламанарайнь гаран гэһээ, нүгөө нүхэрынь араг яһан болотороо боргоһонтой носолдоһон байба. Хажуугаарнь борьбилоогой тухай үхэһэн боргоһод хэбтэбэ. Нэгэ ламань гансаараа Лхаса ошоһоор ошобо ха, харин нүгөө хоёрынь үшөө нэгэ хүнтэй уулзаад, холо бэшэхэнэ нэгэ банди-жоодшынхи бии гэжэ дуулаад, ошохо гэжэ шиидэбэ ха. Теэд хада дабаад харахадань, үмхихэн гэртэйхэн, хорёо хото муутайхан айл харагдаба. Тиихэдэнь нэгэниинь хэлэбэ:

— Би эндэ үхэһэн болоод хэбтэшэһүү, харин ши ошожо дуулгахаш,—гэбэ. Нүгөөдэнь ошожо дуулгаба: Жоодшо хүүгэдээрээ хонхо, дамаари, гандангаа асаруулаад уншаба ха. Уншаан соогоо хонхо дамааряа хангиргаад, уншажа дүүргээд, гандангаа үлеэгээд: «Ошо!» гэбэ ха. Тэрэ лама хүбүүн наада барин, эльгээ тэбэрин энеэжэ, ошон гэһээнь нүхэрэйнь малгай саана шэдэхэтэй байба. Нүхэрэйнгөө малгай абаад ошон гэхэдэнь, тэрэнь наһа барашоод хэбтэбэ. Ехээр сошоһон лама жоодшындоо гүйн ерэжэ, газаань гурба мүргөөд, гэртэнь ороод, долоо мүргөөд, жоодшоһоо адис абаад, гэмээ мэдэржэ, шабида багтаахые гуйба. Жоодшонь шабида багтаагаад, абяа гарангүй, хонхо, дамаари, гандангаа асаруулаад уншаба ха Нэгэ хэды уншаад, дамаари хонхо хоёроо хангиргаад, үшөө нэгэ хэды уншаад, гандангаа үлеэгээд: «Ошо!»—гэбэ. Тиихэдэнь лама хүбүүн гүйн гаража, нүхэртөө ошоходонь нүгөөдэнь ехэл ууртай байба ха:

— Юундэ ши намайе ерүүлээбши? Би ямар гоё газарта ошоод ябаа гээшэбиб. Ямар гоё жаргалтай нютаг гээшеб! — гэхэдэнь:

— Би жоодшодо шабида багтаад ерэбэб,—гэхэдэнь:

— Би баһа ошожо, адис абажа, шабида багтахам,— гээд хоюулан ошобод ха. Ошоод, шабида багтаад, гурбан хоногто шабинарынь боложо, энэ-тэрэ юумыень хэжэ байгаад, баруун орон ошожо, гурбан жэл һураад ерээ ха»,—гэһэн үгэнүүдээр нагаса эжымни хөөрөөгөө дүүргэбэ.

Сүүгэл дасан.
Мункуев Санданай зураг.

Будаева Эрженын дэбтэрһээ

Зүдхэлиин һүргуулиин түлөөлэгшэдтэй хамта Эржена Будаева ерэлсэжэ редакцида болоһон уулзалгын үедэ «Зүгынүүд» гэжэ баснияа уншаад, маниие ехээр хүхеэһэн юм. Гадна энэ басаган гансашье шүлэг бэшэд, баһа прозо бэшэжэ туршадаг байна. Мүнөө энээхэн суглуулбари соо басни, үгүүлэл, хөөрөөн, шүлэг оробо. Магад, Эржена хожомоо шог ёгтото зохёол бэшэдэг болохо аалам, хэн мэдэбэ.

ЗҮГЫНҮҮД

Анхан сагһаа хойшо
Ажалша бэрхэ зүгынүүд
Ара үбэрөөр ниидэжэ,
Амтан тоһо суглуулдаг.
Ажалынь урагшаа
ябасагүй,
Алдагдаа ха гурнымнь,
Үдэрөөр суглуулһан
тоһоониинь
Үнэшье хүрэхөө
болинтоо ха.
Батагана баабай баяртай
Бартераар абана
тэрэниие.
Тархаан ноёнһоо абаһан
Галхаяа түлхиинэ орондоо.
Хулшаа брокер болонхой
Хубсаһанай бнржэдэ
хоронхой,
Ара үбэрэй наймаанда
Аха шадалаараа оронхоо,
Эдэ мэтэшүүл һархайнхай,
Эд бараагаа дэлгэнхэй.
Гансал ажалша зүгынүүд
Гажаралгүй ажалаа
хэһээр
Хайран тэдэ зүгынүүд
Хаба шадалаа барагдана
ха,
Хамаг ажалдаа
динлдэнэ ха,
Хайшааш тэдэнэй
харахада,
Хамгаалха амитан
үгыл ха.

* * *

Зүнгөө төөрөһэн
бидэнэр
Зүгыдэл адли бэшэ
гүбди?

АРСАЛДААН

(ШОГ)

Нэгэтэ һүни унтажа байтараа һэришэбэ гээшэб. Гэр соо'най хэдшьеб тоосолдохонь аргагүй. Абяагүй шагнаад хэбтэхэдэм, айлшад бэшэ хэбэртэй байба. Хэд юуднай гээшэб? Гайхалтай!

Хонгёо бүдүүн хоолойгоор нэгэн хэлэбэ: «Энэ гэрые хэн сэбэрлэнэб? Хэн арилганаб? Намһаа бэшэ ондоо амитан үгы ха юм. Тиимэһээ би бултанһаатнай сэнтэйшьеб, үнэтэйшьеб. Эдэмни намдаа бултанһаатнай дуратай!—гэбэл даа.

Нарин шарьяа хоолойгоор нүгөөдэнь харюусаба: «Болил даа, тээ тэндэхэнэ байһан Япондо бүтэһэн пылесос аабзаш даа. Яатараа бэеэ магтанаш, юу бүтээжэрхибэш? Байһан юумэн байһааралаа байна бэшэ аал, ондоо болошоо үгы ха юм! Харин холо дайдын саана байһан хүнүүдэй хөөрэлдөөе хэн дамжуулнаб? Ши тингэжэ шадахагши, үгы аабзаш даа! Мэдээ һааш, эээмни гэртээ һуугаад, заримдаа унтаридаа хэбтээд, ажалаа бүтээдэг. Энэнь хэнэй хүсөөр бүтэнэ гэжэ нананабши? Тэрэнь минии хүсөөр бүтэнэ ха юм. Тиимэһээ бил хэрэгтэйб, эээмни намдаа дуратай, намайе хайрладаг!» — гэбэ гээшэ телефомнай. «Хаял даа, юугээ шашанаб? Ехээр һүрхэйтөө һааш, далайн саанахи Штадууд рууш үлеэжэрхихэб, ойлгоо гүш? —гэхэ мэтэ абяан дуулдаба.

Энэ үедэ зал сооһоо хашарһан янзатайгаар хуушан телевизор хэлэбэ: «Яаһан хашартай уладбта даа? Энэ гэртэ ороһооршье һаялта. Хэдыдээ би гээшэб гэжэ ойлгоо гээшэбта? Арба гаран жилдэ нимэ юумэ дуулаагүйб. Холошье бэшэ дүтэхэнэ бүтээ һэм. Эээмни үдэшэ бүри урдам һуугаад дамжуулга харадаг. Би баһал хэрэгтэйб. Теэд һайрхалсаад яахамнайб даа. Өөр өөрынгөө ажал бүтээгээд лэ байбал бултал эээндээ хэрэгтэйбди»,—гэжэ хуушан телевизор пылесос телефон хоёр шэнэ нүхэдтөө ойлгуулан хэлээ һэн.

ХАБАР

Урин хабар эрьежэ,
Ургы сэсэг һалбарна,
Унага даагад шуужа,
Улад зонине баясуулна.
Хадын горход хааяжа,
Хабшал уруу урдана.
Аҳхы шубуун донгодожо,
Хүдөө талыем
һэрюулнэ.
Трактор агта
таршаганажа,
Талые дүүрэн
сууряатуулна.
Сэнгүү дайдаа эрьежэ,
Сэдьхэл дүүрэн ябанаб
даа.

Жамбын Сэрэн тухай

Манай Зүдхэлн нютагта нэгэ нимэ домог бии. Зуу гаран жэлэй саана Жамбын Сэрэн гэдэг нэгэ хүн бар ехэ хүсөөрөө холо ойрын нютагуудаар сууда гараһан гэхэ. Тэрэ үнэхөөрөөшье бүтэхэгүй хүсэтэй һэн ха, бодонгууд угай, наһаараа Шулуута гэжэ газарта ажаһуу-һан.

Нэгэтэ Мушхуу Бата гэжэ баһал бүхэ шадалтай хүн Жамбын Сэрэнэй бүхэ тухай дууладаг аад, тэрээнтэй хүсөө үзэлсэхэ һанаатай, Дээдэ-Бооржоһоо хүрэжэ ерэһэн гэдэг.

Жамбын Сэрэн энэ үедэ хонёо адуулжа ябаа ха. Мушхуу Бата хээрэ хонишоноо асуугаа гэнэ: Жамбын Сэрэн гэжэ бүхэ хаана байдаг бэ? Заажа үгыт». Ямар хэрэгээр Жамбын Сэрэниие бэдэржэ ерэбэт гэжэ тэрэнь урдаһаань баһал һонирхобо ха. Харин Мушхуу Бата гэдэг харюусаа ха: «Үгы, тэрэ Жамбын Сэрэн гэдэг бүхэ хүнтэйтнай хүсөө үзэлсөөд һаа гэжэ һанаатай хүрэжэ ерээ һэм даа!». Тиихэлээрнь тэрэ хони адуулагшань хэлэбэл даа: «Жамбын Сэрэн дан шанга хүсэтэй хүн бэшэл даа, би тэрэниие дилэгшэб. Түрүүн намтай туршагты. Мүнөө манайда ошожо, сай уугты. Һүүлдэнь хүсөө үзэлсэжэ барилдахабди. Хэрбээ танай намайе хаяа һаатнай, Жамбын Сэрэнэйхиие заажа үгүүжэб. Тингээд гэртэнь ошожо сайлаад, хоюулаа барилдабад ха. Гурба дахин барилдаад, гурба дахин хонишон хаяад лэ байбз. Тиин Жамбын Сэрэн гэдэг бүхэтнай би гээшэлби даа гэжэ мэдүүлһэн ха.

Нэгэтэ Ага дүүмын яармаг дээрэ нэгэ хүн тарган сарай дүрбэн хүл худалдажа байба. Тэрэ мяханһаань худалдажа абаха һанаатай хүн дутэлөөд, нэгэ гуя һүбөөтэеэ хэды хинлэ татаха хаб гэжэ даажа ядан байхадань, Жамбын Сэрэн тэрэ мяханай шагайтаһаань барин баруун гараараа дээрэ үргэжэ үзөөд, дүрбэн пүүд болохол ха гэһэн юм ха. Тэндэ хаража байһан зон ехэтэ гайхаһан гэдэг.

Тэрэл яармаг дээрэ табяад талхатай мэшээгүүдые гансата үргөөд, баһал зониие гайхуулһан ха. Нэгэ мэшээгтэй талхан хөёр пүүд тухай шэгнүүртэй.

Манай нютагта хүсэтэй Жамбын Сэрэнэй уг дамжажа, барилдааша хүнүүд олон юм даа.

Зүдхэлиин дунда һургуулиин 9-дэхи «А» классай
һурагша ШИРИНДОРЖИЕВА Цыпелма үбгэн абаһаан дуулаад найруулан бэшэбэ.

Агын автономито округой Зүдхэлиин дунда һургуулиин һурагшадай зохёохы ажалда мүнөөдэрэймнай хуудаһан зорюулагдана.

ЭЖЫ

Эдир бага
наһанһаамнай
Энхэрэн бидэнээ
ябадаг
ЭХЭ гэһэн нангин нэрэ
Эжыдэмнай хэн үгөөб?
Үргэһэ нойргүй
һуниннүүдтэй
Үндылгэнэл эжымнай
маанадаа
Хүлдэ түрүүн
ороходомнай,
Хүхин бидэнээ хаража,
Альган дээрээ тэжээжэ,
Адлиханаар ашанартаа
хандадаг
Анхарха ганса
эжынгээ
Ашые заабол
харюулхалби.
Нангин һайхан
эжынэрнай
Наран шэнги мүнхэ
байһай,
Аглаг тэнюун нютагтаа
Аша гушанараа
хараха болтогой!

ГАРМАБАЗАРОВА
Һамажаб.

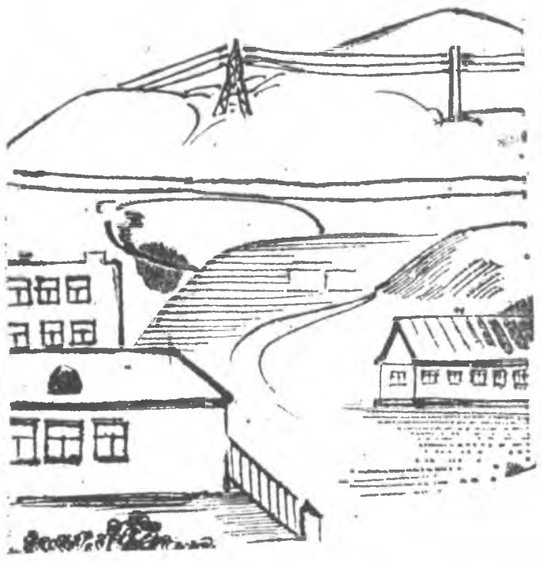

Манай һургуули.
8-дахи классай Бэлигтын зураг.

Һурагшад бүхы гонорараа Джарун Хашорой субаргын барилгада үргэнэ.

Угай бэшэгэй ула мүрөөр

«НАРА ХАРАХА» САГЫНЬ БОЛОО

Буряадай Эрдэмэй түбэй гар бэшэгүүдэй жасада хадагалагдажа байһан түбэд, монгол хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн гар бэшэгүүдэй суглуулбаринуудай дунда тоогоороошье, эрдэмэйнгээ удха шанарааршье Генин-Дарма Нацовай суглуулбари элитэ ехэ һуури эзэлдэг. Буряад шажанай номуудай, дасан һүмын үнэтэ эрдэни болохо олон тоото бурхануудай, шүтэл мүргэлэй хэрэгселнүүдэй хумхинин тооһон боложо хосоронгүй. Буряадайнгаа түбтэ, Санкт-Петербург, Москва, Казань болон бусад хотонуудта хадагалардан үлэхэ хэрэгтэ сэгнэшэгүй гайхамшаг үүргэ дүүргэлсэһэн үсөөхэн хүнүүдэй нэгэн, буддын ба бөө шажан, буряад-монголнуудай һуудал байдал, уг зангшалнууд, аман зохёол тухай тон олон материал үлөөһэн эрдэмтэн, олонитын ажал ябуулагша, поэт Генин-Дарма Нацов тухай тусгаар очерк бэшэхэ хэрэгтэй. Архивайнь материалнуудые хуушан монголһоо мүнөөнэй литературна буряад хэлэндэ оруулан буулгажа газетэ, журналнуудта толилжо байхань, шудалхань шухала гэжэ тэмдэглэлтэй.

Г-Д. Нацовай архив тухай тусгаар ном Ц-А Дугар-Нимаев, Б. Д. Даксанова, Т. Ц. Туденова, Г. Н. Очирова гэгшэд зураглан бэшэжэ гаргаһан юм. Тэдэнэй мэдээгээр, Нацовай архивта өөрынь бэшэһэн 214 материал хадагалагдажа байдаг. Тэдэнь шажанай түүхэ, этнографическа тэмдэглэлнүүд, аман зохёолой суглуулбари ,элдэб материалнууд гэһэн дүрбэн хэһэгнээ бүридэнэ. Тиихэдээ эгээл олон гэхэ гү, али 150 «хэрэг» ламын шажанай түүхэдэ, олонхинь буряад дасангуудта хабаатай.

Г-Д. Нацовай шэнжэлгэнүүдэй дундаһаа «Сагаан үбгэн тухай», «Гэсэр богдо хаан», «Буряад-монгол улас-сай Түнхэнэй буряадуудай уг түүхэ ба эртэнэй ажабайдал тухай хэдэн үгэ» гэһэн худэлмэринүүдыень шэнжэлэгшэд онсолон тэмдэглэдэг. Юрэ хэлэхэдэ, баримтата материалнуудые тэрэ зандань зураглан үлөөһөөрөө эрдэмтын бүхы ажал сэнтэй.

Хонгоодорнуудай уулзалгын хоёрдохиёо болохын урда, Түнхэнэй Жэмһэг нютагта түрэһэн, мүнөө Улаан-Удэдэ ажаһуудаг Е. Ж. Пронтеева наһанайнгаа амаралтада байбашье архивуудай худэлтмэрилэгшэдые гуйжа, идхажа байжа, Хэрэнэй болон Хандагайтын дасангуудта хабаатай, мүн бусадшье, багахан материалнуудые хуушан монголоор уншуулжа, өөрөө буулгажа бэшэхэ гүн сэдьхэлэй оролдолго гаргаба.

Иигэжэ Г-Д. Нацовай архивта табяад холо гаран жэлэй туршада дараатай байһан нэгэ-хоёр материал хэблэлдэ бэлдэбэбди. «Сагаан нара хараха» сагынь болоо гэешэл даа!

Анха удаа, 1991 ондо «Уулын уладай уулзалгые» эмхидхэхэдэ, гүрэнэй архивай худэлмэрилэгшэ Г. Н. Очировае гуйжа, Г.-Д. Нацовай дээрэ дурсагдагша Түнхэнэй буряадууд тухай томохон материалые хуушан монголһоо оршуулуулжа, «Мундарга» газетэдэ толилуулаа һэмди.

Доро толилогдоһон «Шаргай ноён» гэжэ тэмдэглэлые нэмэжэ гү, али тайлбарилжа хэлэхэдэ инмэ:

Шаргай ноёной зураг мүнөө олдоогүй, харин уран зурааша А. Хангаловай «Хэрэнэй дасан», «Буха ноён» гэжэ зурагууд Ц-Ж. Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музейн алтан жасада хадагалагдажа, байдаг юм. Тэрэл Хангалов гээшые доро Хасголов гэжэ буруу уншагдаа (бэшэгдээ) бэшэ гү?

Шаргай ноён хадаа Түнхэнэй, Захааминай, Ахын, Хүбсэгэлэй буряадуудай (Алайрые мэдэнэгүйб) тахидаг, шүтэдэг гол хайрхануудай нэгэн болоно. Түнхэнэйхид Шаргай ноён, Буха ноён, Бурин хаан, Хэрэнэй Тэбхэр, Алтан Мундарга гэһэн табан хаадуудта (хайрхануудта) мүргэдэг. Тиихэдээ Шаргай ноёной обоое гансал ламаар, мүн хадаша үбгэдөөр тахюулдаг, тэрэл Дарма Лочинһоо эхитэй ха. Тэндэ бөө хүнэй ошохонь хорюултай юм.

Ламанар мүн баһа Буха ноённие Ринчин хаан гэжэ, Алтан Мундаргые Жамсаран сахюусан болгожо түбэд хэлэн дээрэ бэшэһэн зальбаралай ном уншажа тахидаг байха юм. Энэмнай баһа манай һүзэг мүргэлэй түүхэ гээшэл даа.

Л. ТАПХАЕВ.

ШАРГАЙ НОЁН

Түнхэнэй аймагай Туранай сомоной Хойто-Гол табсагар нютагта нэгэ ехэ бууса уула бии. Энэ уулада бөөгэй сахигдалай шүтэдэг Шаргай ноён гэдэг һуури бии. Тэрэмнай эртэ урдаһаа бөөнэрэй мүргэжэ, шүтэжэ байһан газар бэлэй. Хубисхалай урда тээ тэрэ уулын урда бөөнэр тайлга ёнолол үйлэдэжэ, хэдэн арбан хони аладаг байһан юм даа.

Мүн ламанар уулын ороёдо обоо тахижа жэлэй нэгэ удаа ехэ мүргэл хурал үйлэдэжэ, найр хэжэ тарадаг байба. Юрэ энэ Шаргай ноён гэжэ хадын эзэнние Түнхэнэй зон. Туранай арад ехэтэ хүндэлдэг байгаа.

1919 ондо Түнхэн нютагта Түбэдэй Дарма Лочин гэдэг алдартай ламын ерэжэ, Хэрэнэй дасанда байрлаха үедэнь Хэрэнэй ламанар Шаргай ноёндо «Зальбаралай тахил» гэжэ нэрэтэй ном зохёолгоһон байна. Шаргай ноён болбол шаргал моритой, номо һомо бариһан, һэлмэтэй нэгэ хүн байгаа. Түбэд луйбаршан лама Дарма Лочин тэрэ уулын эзэн Шаргай ноённие үзэһэн шэнгеэр ном зохёожо үгөө һэн. Түнхэнэй ламанар энэ номоор заабари хэжэ урид бөөгэй шажанай хадын эзэн байһан Шаргай ноённие ламын шажанай сахюусан болгон тогтоообо.

Мүн тэрэ үедэ Ленинград хотодо һургуули хэһэн эрдэмтэй буряад уран зурааша Хоймор нютагта байрлажа, түбэд ламын номые абажа, тэрэнэй зохёоһон ёноор, Шаргай ноёной хэрэгые (портредые) зуражa гоёоһон байна.

Тэрэ луйбаршан Хасголов гэгшын 50 түхэриг сагаан мүнгэ, 50 пүүд талхаар 60 см. утатай, 50 см. хүндэлэн тухай хабтагай шулуунда шаргал моритой, номо һомо бариһан аймшагтай нэгэ хүнэй дүрсэ зуража үгэһыень Хэрэнэй дасанай ламанар бурхан болгон, Туранай Шаргай ноёной обоогой гол шүтөөн болгон тахиһан байгаа. Энэнние Туранай нүхэдһөө тэмдэглэн абааб.

Гэнин-Дарма НАЦОВ,

1937 оной июнийн 12.

(Буряадай Эрдэмэй түбэй гар бэшэгэй таһарһаа, Г-Д. Нацовай архивһаа абажа, хуушан монголһоо Х. Гармаева мүнөөнэй буряад хэлэндэ оруулба).

ХАНДАГАЙТЫН ДАСАНАЙ ТОГТОҺОН ТУХАЙ ХЭДЭН ҮГЭ

Дэлхэйн нэгэдүгээр дайнай үедэ түбэд-монгол литээр 16-дугаар рабжуунай могой жэлдэ гэхэ гү, али 1916 ондо Түнхэнэй Хэрэнэй дасан (1817 ондо байгуулагдаһан юм). 482 ламанартай, шойро ба шогсон гэхэ зэргэ хуралнуудтай ехэхэн дасан болоод байба. Гол дасамнай багадана, үшөө шэнэ дасан барюулха гэнэн хөөрэлдөөн гарадаг боложо, тэрэ үеын толгой лама Лубсан-Базар Сүнрүүб Дандарай гэгшэ уран зураша габжа лама Ринчин Шойжолындо шэнэ дасанай проект бэлдэхэ заабари үгэбэ.

Гадна тэрэ намар Сэбдэнэй ламхайн Түнхэнэй 15 нютагай ноёд, гулваанар болон ламанарай хуралдаа зарлажа, шэнэ дасан бариха асуудал табихадань, Хойморой лама Сүнрүүб Дандарай Агбаан Доржиевай ударидалгагүйгөөр дасан барижа шадахагүйбди, мүн үнэн дээрээ шажанние бариха эзэнгүй болоод байнабди гэбэ.

Тоорын гулваа Батын Дугар, Хэрэнэй баян Аюушын Борисха, Хойморой баян Шандайн Дагба, Шошоологой гулваа хармаан аймагай Дармын гэгшэд Сүнрүүб Дандарайн хэлэһэнние зүбшөөжэ, Агбаан хамбые залажа, дасангаа үргэхэ, заллаха хэрэгтэй гэлдэжэ, хамбые залажа урихаар Батын Дугар Хартайн Лобсон хоёрые..нүнгажа тараба. Мүн Хойморһоо габжа лама Ломбо Сажын нүнгагдаа.

Удангүй Агбаан хамбые залаһан юм. Л. Санжын Агбаан хамбые түмэр замай Слюдянка станцида угтажа, Хэрэнэй дасанай мандал үргэжэ, мори тэргээр асарһан байна.

Агбаан хамбын «Танай дасанай һуури баян хүнэй буусада, ондоо газарта байна. Урид би энээнние соносожо ябааб. Дасангаа ондоо газарта бариха хэрэгтэй»,—гэхэдэ, Тооро, Хойморой лама, ноёд Сэдэнэй Лэгдэн гэгшын гэртэ, Харбяангуудай зон Базарай Балдан габжа гэдэг Хэрэнэй ламын гэртэ сугларжа, Харбяангуудта дасан урилхые зүбшөөнгүй, харин Тооро, Хоймор нютагуудта барихые зүб гэжэ тогтоожо, хоёр анги һанал зүблэл гараба.

Гэбэшье, һүүлдэ гурбан управлени лама, ноёд нинлэжэ, Агбаан хамбада хадаг барижа «дасан ба шажанай эзэн болыт!» гэхэдэнь, тэрэ хадагыень абаагүй. «Таанар бүгэдэ хамбын хүрезнэй габжанар болохо хадаа миниий хэлэһээр байнагүйт»,— гэжэ Агбаан Доржиев хэлэбэ.

— Танай хэлэһээр байхабди,—гэжэ ламанарай хэлэхэдэ, Агбаан хамба хадагыень абажа, сүүмхээ үудалжа, нэгэ саарһа гаргажа, «Миниий бэеыи, манай буряад эрдэмтэн ноёдой хамтаараа зүбшөөжэ хэһэн шажанай заргаар байха гүт, үгы юм гүт, хэлсэжэ үзэгты!»—гэбэ.

Бүхы ноёд түшэмлэй хамтаараа Агбаан Доржиевай байһан гэрэй хойно сугларжа, тэрэ бэшэгые уншажа үзэхэхэдэнь, шажанай шэнэ байдалай дүрим байгаа. Тиигээд Хойморой гулваа, Хэрэнэй дасанай ехэ эмшэ Санжа гэжэ ламаһаа эхилэн гэр хашаагаа жасада үгэе гэлсэбэ. Олониинь зүбшөөгөө.

Агбаан хамба зүбшөөжэ, одоол мүнөөнэй ламанар хуушан хэбээрээ байжа зохихогүй, хуушанаа һэлгэжэ, шэнэ журам тогтоохо хэрэгтэй гэбэ. Түбэд ёһоороо хубсаһа хунараа үмдэжэ ябаха хүрэтэрөө хэлсэбэд, 3 управын бүхы ламанарай гар табюулжа, тиимэ тогтоол гаргажа гулваанар гар табижа гэршэлбэд. Шэнэ дасангаа һэлгэжэ, нүүлгэжэ бариха зургаан газарай нэрэ үзүүлбэд. Энэ 6 газарһаа Агбаан Доржиев Хойморой Хандагайтада һайн гэжэ айладхажа, тарабад.

Энээнһээ хойшо Хэрэнэй дасанай ламанар шаби хубсаһанууудые үмдөөд ябадаг болобо. Удангүй Дээдэ-Удэдэ Бүхзбуряадай шажан түрын ехэ хуралдаан зарлагдажа, Түнхэнһоо Хэрэнэй дасанай Лубсан Базарай түлөөлэгшэ боложо ерээд, шэнэ журамаар байхын түлөө ороддодог болоо һэн ха.

Хандагайтын дасан бариха гэжэ 300 толгой ехэ, бага мал, алта ехээр олоод, наймаанай лама Баатарай Лодоние - ширва (казначей) болгожо, бүхы зоорние эзэлүүлбэ. Гадна Эрхүүгэй нүргуулинда хадаг, бэлэг барижа, Хандагайтада ород-монгол-түбэд хэлэнэй һүргуули нээх зүбшөөрэл абаба.

1917 ондо нэгэ гэр барижа, тэндээ 20 гаран ламанар Зулын хурал хураба. Энэ хуралда Хойморой зон олоор сугларжа, ламанар тэдээндэ дасан бариха тухай ойлгуулба. Тиигэжэ түбэд маягай дасан 1917 оной хабарһаа намар болотор баригдажа дүүрээ һэн.

Энэ дасанай бүтэхэдэ, доторой бурхан шүтөөнтэй хамта 20 мянга гаран түхэриг ороһон бэлэй. Дасанай ламанарай тоо 1917 ондо 103, 1920 ондо—213, 1925—107, 1927 ондо—100 байба, 1934 ондо 6 лама үлөо.

Дасанай шажанай хамбанараар хэд байгааб гэхэдэ: Жигжидэй Содном-Жамса (1917—1920 онуудта), Самнилай Чойжил-Лодой (1920—1925), Шойжын хамба (1925—1928), Хуули сахиха шэрээтээр Лодон 1917—1923 онуудта байгаа. Удаань ороһон Санжын Ломбо шажанай хашагдажа эхилхэдэ, 1927 ондо Монгол орондо өргожо ябашоо. Энээнһээ хойшо шэрээтэнүүд таһараа.

Хандагайтын дасанда 1936 он хүрэтэр ламанар байһаар байгаа. Адаг һүүлшын хабар Хойморой колхозниигуудай дасан хэрэгүй гэлсэжэ, хаахые гуйжа тогтоохоной ёноор засагай газарһаа хаагаа юм.

Г-Д. НАЦОВ,

1936 оной декабриин 8-да бэшэгдээ.

(Буряадай Эрдэмэй түбэй гар бэшэгэй таһарһаа, Г-Д. Нацовай архивһаа абажа, хуушан монголһоо Х. Гармаева мүнөөнэй буряад хэлэндэ оруулба).

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Дүрэ булаалдалгын барилдаагаар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн сентябрь һарада Канадын Торонто хотодо үнгэргэгдэхэ юм. Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхын түлөө һүралсал һорилго июлийн 15-һаа Кисловодск хотодо үнгэргэгдэхэ байна. Россин Федерацийн суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, манай республикын хүбүүд—уласхоорондын классай спортын мастернууд Андрей Матюнов, Сергей Замбалов, спортын мастер Юрий Партихеев, гэгшэд энэ һүралсал һорилгодо хабаадаха. Россин габьяата тренер Валерий Сыдеев тэдэнэртэй ошолдохо юм.

* * *

Хориин аймагай байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойн һайндэр һаяхан үнгэргэгдэбэ. Энэ һайндэртэ спортын хэдэн зүйлөөр мүрысөөн үнгэргэгдэһэн байгаа. Буряад арадай бухэ барилдаагаар мүрысөөндэ Хориин, Хэжэнгын, Загарайн аймагуудай гаһар хүсэтэй 100 гаран барилдаашад хабаадаба. Дүрбэн шэнүүртэ чемпионуудай тодорһоной һүүлээр ойн баярай һайндэрэй абарга бухые тодоруулгын эхилхэдэ, Хэжэнгын аймагай багша, тренер, спортын мастер Алдар Гончижаповтай ана-мана тулалдаха хүн олдобогүй. Тиигэжэ тэрэ морёор шагнагдаа.

* * *

Бухэ барилдаагаар Түнхэнэй аймагай Сурхарбаанай түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Хэрэн нютагта үнгэргэдэбэ. Энэ мүрысөөндэ бэлигтэй бэрхэ барилдаашад олоороо хабаадажа бар хүсэтэй, гоё һайхан арга дүрэтэй байһаная харуулаа. Улаан-Удын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын худэлмэрилэгшэ, спортын мастер Юрий Майдарханов бухы уулзалгануудтаа иллажа, Сурхарбаанай абарга бухэ гэһэн нэрэ солодо гурбадахяа хүртэбэ.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Холын зайда урилдалгаар СССР-эй гурб пион, энэ жэл рэй зайда урл син чемпион, тер Геннадий Т хоорондын ком рысөөндэ хабаа ци ошобо. Тус дүрбэн хотодо мүрысөөндэ хаб

БҮР ХАРБА Федерацийн т эзэлхын түлөө сөөн августын лотор Чебоксар гэргэгдэхэ юм. республикын су команда энэ ех хабаадаха эз һорилго бэлэдх на.

* * *

Залуушуулай харбалгаар Росс июлийн 27-һоо хүрэтэр Бийск хо. Мүнөө ман кын бэлигтэй б шад, түсхайлба һэн, мүн тэрэн наная харбагша лэдхэл хэжэ ба мүрысөөндэ шаа густын 24-һөө Францида үнгэ хэйн түрүү һуу түлөө мүрысөөн юм.

* * *

«Динамо» бу син советэй ахл СССР-эй таб Мэлс Юндуно Россин Федера нүүдэй суглуул мандын ахамаа томилогдобо.

ФУТБОЛ. Кл дануудай дунда түрүү һуури эз мүрысөөн үн Эрэшүүлэй дунд ёр бүлэгөөр Нэгэдэхи бүлэгт лэй чемпион «Ц манда бүхы уул шүүгээд, түрүү нэ. ЛВРЗ-гэй сп байгаа, транспорт тив», авиацион рини нэгэдэлэй лец», «Импульс «Восход» коман лэ һайнаар наа

Б-М. ЖИ

Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагша

УҺАЛХА ХАҺА

Июль—зунай маналай гэжэ дэмы нэрлэгдэдэггүй. Энэ үедэ үрэ, жэмэсүүд боложо эхилдэг. Таримал модонуудай эшэ, намаа, үндэнэн эршэтэйгээр ургадаг. Энэ үедэнь ургамал һайнаар уһалха, үтэгжүүлгэ оруулха хэрэгтэй.

Газарайнгаа хүрһэнэй шиир нойтые алдуулжа болохогүй. Хэрбээ хүрһэниинь гантажа, дээгүүрээ хатуу хальһан шэнги шамаржа байбал бүтэхэгүй бшуу. Газарай эгээл дээдэ хубине үргэлжэ нэрхылгэжэ бог үбһыень түүжэ байха хэрэгтэй. Балай доро бэшэ үндэнэтэй үрэ жэмэстэ мододой (вишни, сливэ) ургажа байһан газарые 6—8 сантиметр хүрэтэр гүнэгэлдэ нэрхылгэхэдэ һайн байха. Хура бороогой хомор сагта яахын аргагүй уһалха шухала. Үхэр нюдэнэй боложо байха үедэ уһан айхабтар хэрэгтэй.

Һөөг, модонуудые уһалхаһаа урда тэжээл оруулхаяа бу мартагты. Хэрбээ шэбхэтэй байбал, уһанда шэнгэрүүлээд, тэрэнэйнгээ 1 литрыень, нэгэ хүнэг уһанда худхаад, уһалха юм. Энэ уһаитнай 2—3 һөөгтэ хүрэхэ даа.

Наг шэбхэгүй һаа, минеральна тэжээл (хуурайшье, шэнгэншье) хэрэглэхэдэ болохо. Аммиагай селитрэ, суперфосфат болон хлористо кали гэхэ мэтэнүүдһээ шиирын нэгэ—нэгэ хайрсаг модоной үндэнэ уруу хэхэ юм. Эдэ бүгэдын үгы һаа, «Цветочная», «Огородная», «Плодовоягодная» гэжэ холимол үтэгжүүлгэнүүдые оруулхада болохо.

Тэжээл оруулһанайнгаа һүүлдэ уһалха хэрэгтэй. Залуухан һөөгүүдтэ 3—4 хүнэг, гурба—табан жэлэй болоондонь 5—8 хүнэг, харин бүри дээшээ наһатай мододто 10—15 хүнэг уһан хэрэглэдэхэ зэргэтэй. Уһалхадаа уһаяа багахан ханааб уруу хэһэн дээрэ.

Энэ үедэ үрэ жэмэстэ һөөгүүдэй газар дээрэхи хубида тэжээл оруулхада һайн. Жэшээнь, азотно үтэгжүүлгэ хэхэ гээ һаа, нэгэ хүнэг уһанда шиирын 1—2 хайрсаг мочевинэ худхаад сүршэхэ юм.

Июль һара соо укроп, щавель болон батун-мангир дахинаа тариха хаһа эхилдэг. Энэ үеые бү алдагты.

ҮГЭРСЭ ТУХАЙ

Үгэрсын ургажа байһан түрүүшын үдэрнүүдтэ шиир нойтон дулаан хоёр ехэл хэрэгтэй гээшэ. Үгэрсэ һалхинда, хүйтэн уһанда дурагүй. Тиимэһээ тэрэние уудам һула газар дээрэ бэшэ, харин хушалта (плёнко) доро тариһан дээрэ. Үндэр парниүуд хэрэггүй, ехэдээл һаа 25—30 сантиметр байгуужан. Халуун үдэрнүүдтэ плёнкыень абангүй, һэбшээтэй талаһаань гансал гурбанайнь нэгэ хубине нээгээд орхиһон дээрэ. Монсойжо, эдеэшэжэ байһан үгэрсэ һалхинһаа айдагүй. Тэрээндэ гансал ехэ уһан хэрэгтэй. Үдэртөөшье уһалхада болохо юм.

Үгэрсэдэ үтэгжүүлгэ шухала. Тэрээндэ ямар үтэгжүүлгын шухала байһаниие үнгөөрнь мэдэжэ болохо. Азодоор дутаһан үгэрсэ сайбар ногоон, халта шарабтар үнгэтэй байдаг, фосфороор дутаа һаа—хүхэбтэр-ногоон, набшаһадынь өөдэлсэгүй байха, харин калиин дутабал, хара-ногоон байха зуураа сайбар шара һудалнуудаараа бусадһаа эли байдаг юм.

Наранай орохоос үһалбал, тааруу зарай шиигтэй хала юм. Ургамниндөө үлүүсэ т даг шуу.

Үглөөгүүр эрт һайн бэшэ. Үгэ налхинда уһанин ашаг үрэнь бага Удэр уһалаа һа муу. Харин удэ уһалбалтнай, уһа турша соо хүрьһ шэнгэжэ үрдиһэн шаэтэй юм.

Далангуудтатн нээн уһанай хэр дэхэ гээ һаа, нэг шалга хэхэ байн Уһалжа байхадат дээрэтнай үлүү ялайгаад тогтон Уһалхаяа болн тэрэ үгы болоно. тоһон уһанай да най 15 секундыы соо тогтотор уһ рьһэнэй ямарһаа гэгү, али шабарт саг иншэ тиишэ жо магад. Эндэ анхаралтай байха Тиигэнээр байн шыень олохот да

ФЕРМЕРЭЙ ЗААБАРИ

Танай газетэдэ гарадаг болоһон «Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта» гэһэн гаршаг материалнуудые һонирхон уншадаг болонхойбди. Кабачок гэжэ ургамалые яажа ургуулдаг, харууһалдаг тухай хөөрэжэ үгыт гэжэ уншагша С. Санданова бэшэнэ.

Хүндэтэ нүхэр! Манай газетэ уншадагтнай һайн. Зүгөөр байгша оной апрелийн 13-най дугаарта энэ ургамал тухай мэргэжэлтэ Л. Ивановагай долгэрэнгы хөөрөөн толилогдоо һэн. Тэрэние олоо, уншахыетнай гуйнабди.

Асуудалдатнай нигэжэ харюусаад дүүргэнгүй, американ фермер Джон Джевонс гэдэгэй россинхидта үгэһэн зүбшэлнүүдһээ уһалуури тухайнь танда дуулгахамнай. Бусадшье огороднодто тэрэ тэнэ боложо магад.

Тарималнуудые уһалхадаа, шадаал һаа, бороогой ороһондол, дээрэһээ сэсэрүүлжэ уһалһан дээрэ. Хэрбээ үдэр бүхэндэ нигэжэ уһалжа байбал, ургамалай набша намаа болон хорхой шумуулыньшье угаагдажа, шиигтэй, ёнотой зохид оршом бии болодог байна. Капуста мэтын ургамал шиигтэ ехэ дуратай. Набшаһан дээгүүрнь дуһалхануудай байбал, тэрээндэ бүри һайн. Харин томат, горох, тыквэ ба дынидэ тиимэ бэшэ, ушар нимэһээ тэдэние ехэ уһалангүй, хүрьһэ уруунь лэ уһалхые ороддохо шухала.

Далангуудые үдэр бүхэндэ уһалжа байхада, нэгэ жэгдээр уһалагдадаг. Болбосорһон ургамалые үдын халуунда уһалһанай хэрэггүй, шөө. Колодин өөрөө, тэрээндэ туһалалсажа байһан һамганиинь, 15-тай басаганиинь ехээр шатаа. Мүнөө тэдэнэр шатаһан хүнүүдые аргалдаг Шэтын түбтэ оронхой.

Үнгэрһэн долоон хоногой туршада республика доторнай бухыдөө 30 түймэр болобо. Олонхи ушартань хүнүүдэй өөһэдынь лэ зэмээр түймэрэй аюул тохёолдуулагдана бшуу.

Т. ГУЛГЕНОВА,
республикын МВД-гэй түймэр сараха албанай ахамад мэргэжэлтэ.

01 мэдээсэнэ

ӨӨҺЭДЫНЬ ЛЭ ЗЭМЭЭР

Түймэр саралгын гүрэнэй хиналтын албанай хүдэлмэрилэгшэд участогуудай инспекторнүүд, шэлэй заводой ажаһуудалай - коммунальна таһагай хүдэлмэрилэгшэд хамтаржа, шэлэй заводой һууринай байрын гэрнүүд түймэрһөө хэр хамгаалагданьхайб гэжэ шалгаха хараатайгаар тусхай рейд үнгэргэбэ. Тэрэнэй дүнгөөр Хрустальна, Новгородско, Кундо, Рабоча үйлсэнүүдтэ оршодог байрын гэрнүүд сарай гэхэ мэтэ барилгануд галай аюулда бэлээр абтахаар гэжэ тодорхойлгдоо.

Хуушаржа үмхиршэһэн электро - түхеэрэлгэнүүдые һэлгэхэ, дулаасуулгын пезшэнүүдые заһабарилха хэрэгтэй болоод байна. Тиихэдэ олон газарта һалхинай нулаханааршье үлеэхэдэ, ошо сасараажа байдаг электрын элшэ хүсэ дамжуулгын утаһануд һанжашанхай.

Эндэ ажаһуугшадай олонхинь түймэрһөө һэргылгын бүхы дүрим, гуримуудые тоонгүй, өөһэдынгөө хэһэн электроприборнуудые хэрэглэнэ.

Жэшээлхэдэ, Хрустальна үйлсын 2-дохи гэртэ ажаһуудаг Казачок нэгэ кладовкоёо дархалалга-заһабарилгын мастерской болгонхой байба.

Энэл үйлсөөр 14-дэхи гэртэ ажаһуудаг Козулин гэжэ хүн гансашье кладовко руугаа бэшэ, мүн огород, душевой, гараж руугаа электрын утаһа татажархиһан байгаа. Утаһануудай холбогдоһон газарые ёныи тэдыдэ орёогоод лэ орхинхой. Харин кладовко соонь 500 ватт хүсэтэй лаампа үлгэгдэнхэй байба. Эндэнь шэрэ, барилгын материал, хүушарһан мебель, хэрэглэгдэхэеэ болиһон элдэб зөөри хэбтээ һэн.

Эдэ барилгануудай эзэд түймэр эндэмнай боложо магад гэжэ огто ойлгоногүй, ойлгохоёошье һананагүй хэбэртэй. Хрустальна үйлсөөр оршодог байрын гэрэй, мүн кладовкын июнийн 13-най һүни түймэртэ шатаһан ушарһаа уламжалан, энэ шалгалта хэхэ тухай шиидхэбэри абтаа һэн.

Шэлэй заводой ЖКО (начальниггынь нүхэр Аксенов) түймэрһөө һэргылэмжын асуудалда анхаралаа таһалгаргүй хандуулжа байха ёнотой. Таһагай хүдэлмэрилэгшэдэй энэ талаар хүдэлмэри огто ябуулдаггүй дээрэһээ һууринда байд гээд лэ түймэр һүнжэрнэ гээд тэмдэглэхэ шухала.

Тиихэдэ Муйскын районой Таксимо һууринда июнийн 27-до түймэр боложо, гурбан хүн ехээр шархатаһан байна. Эндэ барилгын «Каролон» гэжэ компаниин механик Колодин гэгшын противогазай реферативна патрон хэрэглэжэ, бензин шүүрэжэ байтарнь, тэрэнь тэһэршөө. Колодин өөрөө, тэрээндэ туһалалсажа байһан һамганиинь, 15-тай басаганиинь хүнүүдые аргалдаг Шэтын түбтэ оронхой.

Үнгэрһэн долоон хоногой туршада республика доторнай бухыдөө 30 түймэр болобо. Олонхи ушартань хүнүүдэй өөһэдынь лэ зэмээр түймэрэй аюул тохёолдуулагдана бшуу.

Т. ГУЛГЕНОВА,
республикын МВД-гэй түймэр сараха албанай ахамад мэргэжэлтэ.

Редакторай орлогшо
С. Д. РИНЧИНОВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ЦЫРЕНДОРЖИЕВ Ц. Б. (редактор), ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (хэрюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000. Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, хэрюусалгата секретариин—2-50-52, секретарнадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй худэлмэриин ба нийтын эмхинүүдэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонитын худэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда — 3-30-61, Хоринскдо — 2-31-67. Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-24, бухгалтери— —2-23-67, касса—2-00-62.

Газетэ хэблэлэй 2 [illegible] хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 6.500. Стереотипта тушаагдаһан саг: 19.20.

Буряад Республикыи Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номертойгоо бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типограф да хэблэгдэв. Директорэйнь телефон 2-40-45.